

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

Wykonywanie orzeczeń w sprawach dotyczących kontaktów z dzieckiem

dr Daniela Wybrańczyk

Prawo rodzinne

Warszawa 2025

Spis treści

I. Uwagi wprowadzające	5
1. Sprawy dotyczące wykonywania kontaktów z dzieckiem – geneza, podstawy prawne	5
2. Propozycje rozwiązań zwiększających skuteczność wykonywania kontaktów	13
II. Cel i metodologia badania	21
1. Cel badania	21
2. Metodologia badania	22
III. Wyniki badania	25
1. Badanie ankietowe	25
2. Badanie aktowe	28
IV. Studium przypadków	34
V. Wnioski	43
VI. Bibliografia	45

I. Uwagi wprowadzające

1. Sprawy dotyczące wykonywania kontaktów z dzieckiem – geneza, podstawy prawne

Przez wiele lat wykonywanie obowiązków wynikających z kontaktów z dzieckiem było poddane egzekucji sądowej prowadzonej na podstawie art. 1050 i n. KPC. Sąd egzekucyjny, działając na podstawie tytułu wykonawczego, mógł ukarać, w określonych okolicznościach, osobę zobowiązaną (dłużnika) grzywną. To rozwiązanie było wynikiem zastosowania – w czasie tworzenia Kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r. – rozwiązań niemieckich, powtórzonych następnie w Kodeksie postępowania cywilnego z 1964 r.¹

Wskazane rozwiązanie krytykowano jako nieskuteczne. Asumpt do zmian prawa spowodowała także uchwała SN z 28.08.2008 r.², w której przyjęto, że postanowienie regulujące kontakty rodziców z dzieckiem, nakazujące wydawanie dziecka przez rodzica, któremu powierzono wykonywanie władzy rodzicielskiej, oraz zobowiązujące drugiego rodzica do odprowadzania dziecka, podlega wykonaniu w postępowaniu unormowanym w art. 598¹ i n. KPC³.

Powyższa uchwała wywołała wątpliwości w praktyce sądów powszechnych, co uzasadniało podjęcie badań w celu zweryfikowania, czy rozbieżność orzecznictwa istotnie występuje,

¹ J. Gudowski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, s. 352, nb 1. Szerzej o wykonywaniu kontaktów w ujęciu historycznym zob. J. Gudowski, *Postępowanie w sprawach o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką*, PS 2002, nr 1, s. 17 i n. Zob. także Z. Świeboda, *Wykonanie orzeczeń o odebraniu osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką*, Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego 1976, nr 4, s. 103 i n. W okresie powojennym wykonanie orzeczenia o odebraniu dziecka odbywało się zgodnie ze wskazaniami zawartymi w uchwale pełnego składu Izby Cywilnej z 25.11.1947 r., Nr C. Prez. 6/47, PiP 1948, nr 3, s. 157–158, co do zasady według przepisów o egzekucji świadczeń niepieniężnych z zastosowaniem odpowiednio przepisów dotyczących wydania rzeczy ruchomej. Zob. też M. Waligórski, *Glosa do uchwały całej Izby Cywilnej SN z dnia 25 listopada 1947 r.*, Nr C. Prez. 6/47, PiP 1949, nr 9–10, s. 185 i n. Rys historyczny kluczowych regulacji dotyczących wykonywania kontaktów z dziećmi przedstawiają także E. Holewińska-Łapińska, M. Domański, J. Słyk, *Orzecznictwo w sprawach o wykonywanie kontaktów z dziećmi*, PwD 2016, nr 25, s. 9 i n.

² Uchwała z 28.08.2008 r., III CZP 75/08, OSNC 2009, nr 1, poz. 12.

³ Zob. R. Zegadło, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 28 sierpnia 2008 r. (III CZP 75/08)*, RiP 2009, nr 11, s. 85 i n.; A. Kallaus, *Glosa do uchwały SN z 28 sierpnia 2008 r. (III CZP 75/08)*, RiP 2009, nr 12, s. 103 i n.; M.B. Dunajska, *Rozważania o wykonywaniu postanowienia o ustaleniu kontaktów z dzieckiem w świetle uchwały Sądu Najwyższego z dnia 28 sierpnia 2008 r. (III CZP 75/08)*, RiP 2011, nr 19, s. 33 i n. Por. także uchwałę SN z 18.03.2011 r., III CZP 139/10, OSNC 2011, nr 11, poz. 122.

ustalenia, na ile stanowisko SN wpłynęło na zmianę dotychczasowej praktyki sądów, a także oceny skuteczności wykonania orzeczenia przy zastosowaniu środków egzekucyjnych i postępowania opiekuńczego o wydanie osoby⁴.

Wobec narastających sporów wydano uchwałę SN z 18.03.2011 r.⁵, w której wskazano, że postanowienie sądu opiekuńczego określające stałe i powtarzające się kontakty z dzieckiem w obecności osoby wykonującej nad nim pieczę podlega wykonaniu na podstawie art. 1051 KPC. Brak skuteczności rozwiązania opartego na powołanym przepisie spowodował podjęcie prac na projektem nowych regulacji.

Obecnie sprawy dotyczące wykonywania kontaktów z dzieckiem regulują art. 598¹⁵ i n. KPC. Oddział 6 KPC został dodany 13.08.2011 r. na podstawie ustawy z dnia 26.05.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego⁶ i miał zapewnić prawidłową realizację kontaktów rodziców z dzieckiem⁷ (por. art. 113 i n. KRO). Istotą zmiany było odebranie postępowaniom o wykonanie kontaktów charakteru postępowania egzekucyjnego i uczynienie z nich środka wykonawczego w postępowaniu opiekuńczym⁸. Podaje się, że jest to postępowanie *sui generis* rozpoznawcze, ograniczone jednak tylko do fazy wykonawczej⁹. Istotą postępowania o wykonywanie kontaktów z dzieckiem jest środek przymusu w po-

⁴ Wyniki tych badań prezentuje E. Holewińska-Łapińska, *Realizacja prawa do kontaktów z dziećmi (w świetle badania akt spraw postępowań wykonawczych)*, PwD 2011, nr 10, s. 5 i n. Autorka podała, że: „częściej niż w co trzecim przypadku ukaranie grzywną lub zagrożenie jej orzeczeniem na wypadek dalszego utrudniania kontaktów miało znaczenie przesądające – wymuszające pożądane zachowanie osoby sprawującej pieczę nad dzieckiem.”. Tamże, s. 40. Wyniki badania wskazały też na doniosłą rolę „przymusu majątkowego” jako środka sprzyjającego zmianie postawy osoby utrudniającej uprawnionym do kontaktów z dzieckiem realizację kontaktów. Tamże, s. 41. Por. E. Holewińska-Łapińska, M. Domański, J. Słyk, *Orzecznictwo...*, s. 35, gdzie podkreślono, że badanie prowadzone w latach 2014–2015 wykazało, że w 31,9% spraw w czasie zakończenia badania kontakty były realizowane należycie i występowała pozytywna prognoza dalszej ich realizacji, jednakże najprawdopodobniej nie przesądziły o takim skutku sankcje majątkowe.

⁵ Uchwała z 18.03.2011 r., III CZP 139/10, OSNC 2011, nr 11, poz. 122.

⁶ Dz.U. 2011 r. nr 144 poz. 854. Należy też odnotować, że projekt ustawy wprowadzający art. 598¹⁵ KPC i art. 598¹⁶ KPC budził liczne kontrowersje jeszcze przed jego uchwaleniem. Krytykowano np. brak uzależnienia zasądzenia odpowiedniej kwoty od winy osoby zobowiązanej do jej zapłaty, a także brak jednoznacznych powiązań wysokości „sumy przymusowej” np. z wysokością minimalnego wynagrodzenia za pracę. Zob. E. Holewińska-Łapińska, *Sędziowska ocena efektywności stosowania przepisów o wykonywaniu kontaktów z dzieckiem (art. 598¹⁵–598²⁰ KPC) i ich adekwatności do potrzeb praktyki w świetle wyników badania ankietowego*, PwD 2016, nr 25, s. 38 i n., 61.

⁷ Zob. przebieg procesu legislacyjnego, uzasadnienie projektu ustawy i opinie ekspertów, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20111440854>, dostęp: 6.12.2024 r.; I. Kunicki, *Opinia na temat komisijnego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (druk nr 1856) oraz rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (druk nr 3063)*; P. Sobolewski, *Opinia prawna w sprawie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks Postępowania Cywilnego (druk sejmowy nr 3063)*.

⁸ Z. Strus, M. Strus-Wołos, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Art. 506–729*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021, s. 368.

⁹ J. Studzińska, *Charakter prawny postanowienia o wykonywaniu kontaktów z dzieckiem*, [w:] *Aequitas sequitur legem. Księga jubileuszowa z okazji 75. urodzin Profesora Andrzeja Zielińskiego*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, G. Jędrejek, Warszawa 2014, s. 515; S. Jastrzemska, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 459–1217*, red. T. Szanciło, Warszawa 2023, s. 489, nb 1. Odmiennie M. Krakowiak, *Nakazanie zapłaty sumy pieniężnej w nowym postępowaniu o wykonywanie kontaktów z dzieckiem*, *Transformacje Prawa Prywatnego* 2013, nr 3, s. 67, przypis nr 36, który zwraca uwagę na egzekucyjny charakter postępowania. Oba poglądy i ich zwolenników przedstawia O. Marcewicz, *Postępowanie w sprawach dotyczących wykonywania kontaktów z dzieckiem – zagadnienia wybrane*,

staci obowiązku zapłaty sumy pieniężnej na rzecz osoby uprawnionej. Środek ten stanowi zmodyfikowaną postać instytucji *astreinte*¹⁰, występującej w prawie francuskim, belgijskim, hiszpańskim, włoskim, argentyńskim, urugwajskim, brazylijskim, meksykańskim, i *dwangsom* – w prawie holenderskim¹¹.

Charakter sumy przymusowej jest specyficzny – nie jest to grzywna, czyli kara¹², ani typowy środek przymusu (grzywna w celu przymuszenia) stosowany w postępowaniu egzekucyjnym, zwłaszcza że zasądzana kwota jest wpłacana na rzecz uprawnionego, a nie Skarbu Państwa. Nie stanowi także odszkodowania lub zadośćuczynienia (w rozumieniu prawa obligacyjnego) z tytułu niewykonania obowiązków przewidzianych w orzeczeniu o kontaktach z dzieckiem. Z perspektywy osoby zobowiązanej jest dolegliwością o charakterze finansowym, wzrastającą w miarę naruszenia przez niego obowiązków i „dopingującą” do ich wykonania, a z punktu widzenia osoby uprawnionej – wynagrodzeniem kompensującym znoszenie utrudnień spowodowanych niewykonaniem (niewykonywaniem) obowiązku orzeczonego przez sąd¹³.

Przepisy wyznaczają dwa etapy postępowania wykonawczego¹⁴. Postępowanie wszczynane jest na wniosek¹⁵.

[w:] *Aequitas sequitur legem. Księga jubileuszowa z okazji 75. urodzin Profesora Andrzeja Zielińskiego*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, G. Jędrejek, Warszawa 2014, s. 336–337.

¹⁰ Szerzej zob. P. Grzegorzczak, *Egzekucja świadczeń polegających na wykonaniu lub zaniechaniu czynności w państwach europejskich*, [w:] *Proces cywilny. Nauka – kodyfikacja – praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, red. P. Grzegorzczak, K. Knoppek, M. Walasik, Warszawa 2012, s. 1029.

¹¹ Tak M. Krakowiak, *Nakazanie...*, s. 63. Zob. też powołaną tam literaturę. Jak się wydaje, autor krytycznie ocenia wprowadzone rozwiązanie. Zaznacza, że przepisy nie stanowią elastycznego narzędzia wykonania postanowień sądu opiekuńczego o kontaktach osoby uprawnionej z dzieckiem. Tamże, s. 67.

¹² Na dostrzegalny element kary zwraca uwagę J. Ignaczewski, *Komentarz do spraw o kontakty z dzieckiem*, Warszawa 2011, s. 93. W konsekwencji autor uważa, że każdorazowo przesłanką „zagrożenia” lub „zasądzenia” jest wina w niewykonywaniu lub nienależytym wykonywaniu kontaktów z dzieckiem. W związku z tym, w jego ocenie, odpowiednia suma pieniężna powinna być adekwatna także do rodzaju winy (umyślna, nieumyślna). Por. R. Zegadło, K. Pudłowska, [w:] *Sądowe Komentarze Tematyczne. Władza rodzicielska i kontakty z dzieckiem*, red. J. Ignaczewski, Warszawa 2019, s. 258, którzy wskazują, że nie ulega wątpliwości, że obrona zobowiązanego, który wykaże brak winy, będzie skuteczna, a ponadto, że charakter prawny zasądzonej kwoty jest zbliżony do zadośćuczynienia.

¹³ Por. H. Pietrzkowski, *Egzekucja prowadzona na podstawie art. 1050–1051¹ KPC po nowelizacji dokonanej ustawą z 16 września 2011 r.*, PPC 2012, nr 1, s. 45 i n. O charakterze prawnym sumy przymusowej zob. M. Krakowiak, *Suma przymusowa według francuskiego modelu *astreinte* w polskim postępowaniu cywilnym*, [w:] *Ius est a appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, red. T. Ereciński, J. Gudowski, M. Pazdan, M. Tomalak, Warszawa 2017, s. 664 i n.

¹⁴ Szerzej o tych postępowaniach z uwzględnieniem kwestii procesowych, np. związanych z jurysdykcją, właściwością i składem sądu, a także z odniesieniem się do uczestników postępowania, ich wysłuchania, wymagań formalnych wniosku, wydawanych rozstrzygnięciach i treści postanowienia, zob. J.M. Lipińska, *Postępowanie w sprawach dotyczących wykonywania kontaktów z dzieckiem*, Warszawa 2024, *passim*. Autorka omawia też zakres postępowania dowodowego oraz środki zaskarżenia w sprawach o wykonywanie kontaktów.

¹⁵ Zgodnie z art. 598¹⁸ § 1 zdanie pierwsze KPC w sprawach wykonywania kontaktów z dzieckiem nie stosuje się art. 570 KPC, który stanowi, że sąd opiekuńczy może wszcząć postępowanie z urzędu. Z. Strus, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2013, s. 305, podaje, że obowiązek składania wniosku: „ma głębsze uzasadnienie i jest wyrazem uznania pomocniczej funkcji państwa w delikatnej materii, jaką stanowi autonomia rodziny.”

Etap pierwszy polega na zagrożeniu nakazaniem zapłaty osobie, pod której pieczę dziecko pozostaje, która nie wykonuje albo niewłaściwie wykonuje obowiązki wynikające z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem, oznaczonej sumy pieniężnej za każde naruszenie obowiązku na rzecz osoby uprawnionej do kontaktów (art. 598¹⁵ § 1 KPC) lub też takim zagrożeniu osobie uprawnionej do kontaktu z dzieckiem albo osobie, której tego kontaktu zakazano na rzecz osoby, pod której pieczę dziecko pozostaje (art. 598¹⁵ § 2 KPC). W orzecznictwie wskazuje się, że przepis nie przewiduje sankcji za samo niewykonywanie lub nienależyte wykonywanie obowiązków wynikających z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem. Okoliczność wskazana powyżej stanowi jedynie przesłankę warunkującą orzeczenie o nakazaniu zapłaty na rzecz osoby uprawnionej do kontaktu z dzieckiem oznaczonej sumy pieniężnej za każde późniejsze naruszenie obowiązku. Wobec tego podkreśla się, że nie jest dopuszczalne orzeczenie w tym przedmiocie jako swoistej sankcji za wsteczne niewykonywanie lub nienależyte wykonywanie obowiązków. Cele tej instytucji prawnej wykraczają poza te względy oraz mają stanowić sposób przymuszenia zobowiązanego do wykonywania obowiązków. Innymi słowy, orzeczenie to ma działać na przyszłość, a nie z mocą wsteczną¹⁶.

Etap drugi polega na nakazaniu zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej. Zgodnie z art. 598¹⁶ § 1 KPC, jeżeli osoba, której sąd opiekuńczy zagroził nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej, nie wypełnia nadal swego obowiązku, sąd opiekuńczy nakazuje jej zapłatę należnej sumy pieniężnej, ustalając jej wysokość stosownie do liczby naruszeń¹⁷. Sąd, ze względu na zmianę okoliczności¹⁸, w wyjątkowych wypadkach może zmienić¹⁹ wysokość sumy pieniężnej, o której mowa w art. 598¹⁵ KPC.

¹⁶ Postanowienie Sądu Okręgowego w Toruniu z 10.08.2012 r., VIII Cz 392/12, LEX nr 1714407.

¹⁷ Przez naruszenie należy rozumieć każdy przypadek działania w sposób sprzeczny z orzeczeniem lub ugodą w zakresie wykonywania kontaktów.

¹⁸ Artykuł 598¹⁶ § 1 KPC z dniem 30.06.2022 r. częściowo został uznany za niezgodny z art. 48 ust. 1 zdanie drugie oraz art. 72 ust. 3 Konstytucji RP wyrokiem TK z 22.06.2022 r., SK 3/20 (Dz.U. 2022 r. poz. 1371). Zgodnie z tym wyrokiem wymieniony wyżej przepis traci moc w zakresie, w jakim obejmuje sytuacje, w których niewłaściwe wykonywanie lub niewykonywanie obowiązków związane jest z zachowaniem dziecka niewywołanym przez osobę, pod której pieczę dziecko to się znajduje. Zob. też R. Łukasiewicz, *Suma pieniężna na rzecz osoby uprawnionej do kontaktów a zachowanie małoletniego – komentarz do wyroku TK z 22.06.2022 r., SK 3/20*, MoP 2022, nr 22, s. 1128 i n.; G. Kamieński, *Egzekucja kontaktów z dzieckiem w świetle uchwały SN III CZP 28/22 i wyroku TK SK 3/20*, Nowa Currenda 2022, nr 7, s. 17 i n. Wpływ, jaki na orzecznictwo sądów opiekuńczych może wywrzeć wskazany wyrok, omawia M. Rosłań, *Obowiązki sądu opiekuńczego w sprawach dotyczących wykonywania kontaktów z dzieckiem zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z 22.06.2022 r., SK 3/20 – problemy praktyczne*, PS 2023, nr 11–12, s. 87 i n. Zob. K. Żochowski, *Wola dziecka ponad ustawą? Glosa krytyczna do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 22 czerwca 2022 r., sygn. akt SK 3/20*, *Miscellanea Historico-Iuridica* 2023, nr 2, s. 603 i n. Zob. też N. Piotrowska, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Legalis/el., Warszawa 2024, art. 598¹⁶, nb 12 i n.

¹⁹ Zmiana wysokości sumy określonej w postanowieniu o zagrożeniu nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej może nastąpić jedynie w przypadku zmiany okoliczności. Przez zmianę okoliczności należy rozumieć zmianę sytuacji majątkowej osoby, przeciwko której kierowane jest postanowienie, gdyż tylko ta okoliczność jest

W obu fazach postępowanie odbywa się z udziałem uprawnionego i zobowiązanego do kontaktów. „Wyczerpanie” pierwszego etapu jest konieczne, aby przejść do drugiego etapu, z tym że wyjątkowo „wyczerpanie” pierwszego etapu może nastąpić już w postępowaniu rozpoznawczym. Wynika to z art. 582¹ § 3 KPC. Mimo to nadal rozważa się, aby wprowadzić obowiązek zagrożenia do każdego orzeczenia merytorycznego regulującego kontakty, ale wówczas, w praktyce, postępowanie nigdy nie byłoby dwuetapowe²⁰.

Zagrożenie nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej dotyczy naruszenia tylko takich obowiązków (w zakresie kontaktów z dzieckiem), które określone zostały w orzeczeniu lub ugodzie. W uchwale SN z 13.04.2022 r.²¹ wskazano, że sąd opiekuńczy może zagrozić osobie uprawnionej do kontaktów z dzieckiem nakazaniem zapłaty określonej sumy pieniężnej na rzecz osoby, pod której pieczę dziecko pozostaje, za ich niezrealizowanie (art. 598¹⁵ § 2 KPC) także wtedy, gdy w ugodzie użyto określenia, że uprawniony ma prawo do kontaktów z dzieckiem, a pominięto będący odpowiednikiem prawa obowiązek realizowania uzgodnionych kontaktów.

Wątpliwości pojawiają się w związku z pytaniem, czy sankcja polegająca na nakazaniu zapłaty stanowi reakcję sądu na kontynuację naruszeń obowiązków wskazanych w postanowieniu zawierającym zagrożenie, czy też każde naruszenie dokonane po uprawomocnieniu się postanowienia z pierwszego etapu uzasadnia nakazanie zapłaty. Przyjęcie szerokiego zakresu kompetencji sądu sprzyjałoby traktowaniu pierwszego etapu jako pretekstu do obciążania osoby ponoszącej trud codziennego utrzymania i wychowywania dziecka sumą stanowiącą iloczyn liczby naruszeń i sumy „bazowej”. Ograniczanie kompetencji sądu do badania, czy utrzymujący się „nadal” stan naruszania obowiązków dotyczy tylko zdarzeń podobnych do tych, które były oceniane w postępowaniu pierwszego etapu, sprzyjałoby pomijaniu naruszania jeszcze innych obowiązków i zaprzeczałoby racjonalności unormo-

przesłanką ustalenia wysokości sumy pieniężnej zgodnie z art. 598¹⁵ § 1 KPC. Tak P. Pruś, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom II. Art. 478–1217*, red. M. Manowska, LEX/el., Warszawa 2022, art. 598¹⁶, nb 2. Zmiana musi mieć charakter istotny, przy czym okoliczność, czy taka zmiana okoliczności miała miejsce, podlega swobodnej ocenie sądu. Tak A. Partyk, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 506–1217. Tom II*, red. O.M. Piaskowska, Warszawa 2022, s. 294, nb 6. Jako przykłady zmiany wysokości podaje się utratę pracy przez rodzica zobowiązanego, przejście na rentę lub emeryturę, pozbawienie wolności. Zob. też A. Partyk, *Postępowanie o egzekucję kontaktów – uwagi de lege ferenda*, RiP 2015, nr 34–35, s. 162. Zob. K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, Legalis/el., Warszawa 2024, art. 598¹⁶, nb 2. N. Piotrowska, [w:] *Kodeks...*, art. 598¹⁶, nb 3, uważa, że zmiana wysokości sumy pieniężnej może nastąpić w razie uporczywego niewykonywania lub niewłaściwego wykonywania kontaktów z dzieckiem, ponieważ uporczywość dowodzi, że orzeczona suma nie jest wystarczająco dolegliwa.

²⁰ R. Zegadło, K. Pudłowska, [w:] *Sądowe...*, s. 255; R. Zegadło, *Wykonywanie orzeczeń o kontaktach*, RiP 2012, nr 23, s. 26.

²¹ Uchwała SN z 13.04.2022 r., III CZP 76/22, OSNC 2022, nr 11, poz. 107. Zob. też J. Bodio, *Korelacja prawa i obowiązku do kontaktów z dzieckiem. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego – Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 13 kwietnia 2022 r., III CZP 76/22, OSP 2023, nr 11, s. 85 i n.*; G. Kamiński, *Przesłanki zagrożenia osobie uprawnionej do kontaktów z dzieckiem nakazaniem zapłaty określonej sumy pieniężnej na podstawie art. 598(15) § 2 KPC. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 13 kwietnia 2022 r., III CZP 76/22, OSP 2023, nr 7–8, s. 53 i n.*

wania²². Przyjmuje się, że w przepisie użyto sformułowania „nie wypełnia nadal swego obowiązku”, a zatem chodzi o te same obowiązki, których dotyczyło postanowienie zagrażające nakazaniem zapłaty²³.

Wysokość sumy pieniężnej powinna uwzględniać sytuację majątkową osoby, przeciwko której kierowane jest postanowienie. Jest to jedyna przesłanka określenia wysokości tej sumy. Z jednej strony zauważa się, że nie ma znaczenia ani charakter, ani sposób naruszenia obowiązków przez osobę, przeciwko której kierowane jest postanowienie. Suma pieniężna ma się odnosić do każdego naruszenia obowiązku oddzielnie i przysługuje oddzielnie za każde naruszenie²⁴. Z drugiej strony wskazuje się, że choć ustawodawca odwołał się wyłącznie do sytuacji majątkowej zobowiązanego, to istotne znaczenie może mieć także sytuacja osoby uprawnionej²⁵. Podkreśla się przy tym, że na wysokość sumy przymusowej może także wpływać rodzaj i charakter niewykonywanego kontaktu. Im większy jest negatywny wpływ określonego zachowania osoby zobowiązanej na dobro dziecka, tym mocniejsze są podstawy oznaczenia sumy przymusowej w wyższej kwocie. Nie bez znaczenia mogą być także stopień i nasilenie winy osoby zobowiązanej²⁶. Podaje się, że należy uwzględniać rodzaj naruszenia, a ponadto okoliczności sprawy²⁷. W celu wykazania sytuacji majątkowej przedstawia się dowody z dokumentów, np. decyzję zakładu ubezpieczeń społecznych o przyznaniu zasiłku chorobowym, jego wysokości i okresie, na jaki został przyznany, decyzję powiatowego urzędu pracy o przyznaniu zasiłku dla bezrobotnych i jego wysokości, deklarację PIT²⁸. Zauważa się również, że w sytuacji, gdy egzekucja orzeczonej sumy pieniężnej miałaby być nieskuteczna, lepszym środkiem oddziaływania na zachowanie osoby naruszającej obowiązki wynikające z orzeczonych kontaktów z dzieckiem jest wszczęcie postępowania z urzędu (art. 579 KPC) i np. zobowiązanie rodziców do określonego postępowania lub zmiana rozstrzygnięcia w sprawie kontaktów (art. 113⁴ KRO i art. 113⁵ KRO)²⁹. Jednocześnie zauważa się, że w przypadku braku możliwości majątkowych zapłaty jakiegokolwiek sumy pieniężnej przez osobę

²² Z. Strus, M. Strus-Wołos, [w:] *Kodeks...*, s. 378, nb 2.

²³ J. Bodio, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1-729*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017, s. 992, nb 1; J.M. Lipińska, *Postępowanie...*, s. 284 i n.

²⁴ Tak P. Prus, [w:] *Kodeks...*, art. 598¹⁵, nb 5.

²⁵ Warto zauważyć, że z badań przeprowadzonych w 2016 r. wynika, że: „Tylko w jednej sprawie były stosowne dokumenty dotyczące sytuacji obu wymienionych osób, a w 8 aktach dokumenty dotyczące tylko osoby zobowiązanej do zapłaty. W aktach 13 spraw były dane niepełne lub nieudokumentowane (przykładowo jedynie ustna informacja osób zainteresowanych). W 15 sprawach osoba mająca być zobowiązaną do zapłaty sumy pieniężnej złożyła wyjaśnienia odnośnie do swojej sytuacji majątkowej. W jednej sprawie przesłuchano na tę okoliczność świadków, a w dwóch sprawach osoba żądająca nakazania zapłaty złożyła wyjaśnienia na temat swojej sytuacji majątkowej.”. Jednocześnie wskazano, że: „Informacje o sytuacji majątkowej osoby, która miałaby pozyskać sumę pieniężną, były jeszcze bardziej ograniczone.”. Zob. E. Holewińska-Łapińska, M. Domański, J. Słyk, *Orzecznictwo...*, s. 26.

²⁶ J. Gudowski, [w:] *Kodeks...*, s. 354, nb 5.

²⁷ J. Studzińska, *Charakter...*, s. 505.

²⁸ J.M. Lipińska, *Postępowanie...*, s. 259–260.

²⁹ J.M. Lipińska, *Postępowanie...*, s. 283.

naruszającą obowiązki w zakresie kontaktów z dzieckiem nie wydaje się zasadne, aby sąd mógł jej zagrozić zapłatą sumy symbolicznej, np. jednej złotówki³⁰.

W piśmiennictwie wyrażono też pogląd, że w zwrocie „każde naruszenie obowiązku” chodzi o „rodzajową wycenę naruszeń”, tj. o kategorii np. spóźnień, nieprzybycia w ogóle, przybycia pod wpływem alkoholu, a nie o każde spóźnienie się, nieprzybycie, przybycie pod wpływem alkoholu³¹. Ostatecznie przyjęto jednak, że jest to pogląd nietrafny, gdyż sąd powinien mieć elastyczność w ocenie rangi i liczby naruszeń, kierując się dobrem dziecka³².

Sąd opiekuńczy ustala wysokość sumy za każde, jednostkowe naruszenie obowiązku, tak aby zapewnić wykonanie obowiązku przez osobę, pod której pieczę dziecko pozostaje, osobę uprawnioną do kontaktu z dzieckiem albo osobę, której tego kontaktu zakazano, przy uwzględnieniu jej sytuacji majątkowej³³.

Zgodnie z art. 598²⁰ KPC sąd umarza postępowanie, jeżeli w ciągu 6 miesięcy od uprawomocnienia ostatniego postanowienia nie wpłynął kolejny wniosek w sprawach wykonywania kontaktów z dzieckiem. Umorzenie postępowania może być skutkiem realizacji kontaktów, ale może też wynikać z innych powodów, np. z rezygnacji z ochrony sądowej wskutek oceny, że nie jest ona skuteczna, odstąpienia od kontaktowania się z dzieckiem z uwagi na niesatysfakcjonujący przebieg kontaktów, ze zmiany miejsca zamieszkania wnioskodawcy lub dziecka. Ponadto postępowanie może zostać umorzone także na zasadach ogólnych (zob. art. 355 § 1 KPC)³⁴.

Wskazuje się, że umorzenie postępowania na podstawie art. 598²⁰ KPC nie ma wpływu na wydane w nim postanowienie o zagrożeniu nakazaniem sumy pieniężnej (art. 598¹⁵ KPC) w takim znaczeniu, że to postanowienie może stanowić podstawę zastosowania w kolejnym postępowaniu nakazania zapłaty, już bez konieczności wcześniejszego orzeczenia o zagrożeniu nakazaniem zapłaty. Prawdopodobieństwo wszczęcia kolejnego postępowania jest istotne dla oceny, czy umorzone postępowanie zakończyło się rzeczywistym sukcesem³⁵.

W związku z naruszeniem prawa do kontaktów pojawia się też pytanie o ewentualne sankcje odszkodowawcze. Katalog środków przymuszających do wykonywania prawa do kontaktów z dzieckiem wciąż ocenia się jako niewystarczający. Dopuszczenie roszczeń odszkodowawczych rozszerza katalog tych środków³⁶ i jest stopniowo wprowadzane. Przepis, na który w tym kontekście należy zwrócić uwagę, to art. 598¹⁷ KPC. Reguluje on zwrot

³⁰ Tak J. Jagieła, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Komentarz. Art. 425–729*, red. A. Marciniak, Warszawa 2020, s. 937, nb 10.

³¹ J. Ignaczewski, *Komentarz...*, s. 90. Por. I. Kunicki, *Opinia...*, s. 8.

³² Z. Strus, M. Strus-Wołos, [w:] *Kodeks...*, s. 378, nb 3.

³³ M. Krakowiak, *Nakazanie...*, s. 73.

³⁴ Wydanie postanowienia może stać się niedopuszczalne np. w razie upadku orzeczenia sądu lub ugody regulującej kontakty rodzica z dzieckiem.

³⁵ E. Holewińska-Łapińska, M. Domański, J. Słyk, *Orzecznictwo...*, s. 32–33.

³⁶ T. Justyński, *Prawo do kontaktów z dzieckiem w prawie polskim i obcym*, Warszawa 2011, s. 233.

wydatków poniesionych w związku z przygotowaniem kontaktu z dzieckiem. Przesłanką domagania się zwrotu wydatków jest naruszenie obowiązku wynikającego z orzeczenia lub ugody dotyczących kontaktów oraz wystąpienie szkody w postaci poniesienia uzasadnionych wydatków w związku z przygotowaniem kontaktu. Istotny jest także art. 582¹ § 2 KPC, który określa uprawnienia sądu w celu zapewnienia wykonywania kontaktów. Zgodnie z tą regulacją sąd w szczególności może³⁷: 1) zobowiązać osobę uprawnioną do kontaktu z dzieckiem lub osobę, pod której pieczę dziecko pozostaje, do pokrycia kosztów podróży i pobytu dziecka lub także osoby towarzyszącej dziecku, w tym kosztów powrotu do miejsca stałego pobytu; 2) zobowiązać osobę, pod której pieczę dziecko pozostaje, do złożenia – na rachunek depozytowy Ministra Finansów – odpowiedniej kwoty pieniężnej w celu pokrycia wydatków uprawnionego związanych z wykonywaniem kontaktu na wypadek niewykonania lub niewłaściwego wykonania przez osobę zobowiązaną obowiązków wynikających z postanowienia o kontaktach (nie dotyczy to rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka, rodzin pomocowych, placówek opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych oraz interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych); 3) odebrać od osoby uprawnionej do kontaktu z dzieckiem lub osoby, pod której pieczę dziecko pozostaje, przyrzeczenie określonego zachowania.

Artykuł 582¹ § 3 KPC stanowi, że w razie uzasadnionej obawy naruszenia obowiązków wynikających z postanowienia o kontaktach przez osobę, pod której pieczę dziecko pozostaje, lub osobę uprawnioną do kontaktu z dzieckiem albo osobę, której tego kontaktu zakazano, sąd opiekuńczy może zagrozić nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej, stosownie do zasad określonych w art. 598¹⁵ KPC, 1) osobie, pod której pieczę dziecko pozostaje, na rzecz osoby uprawnionej do kontaktu z dzieckiem lub 2) osobie uprawnionej do kontaktu z dzieckiem albo osobie, której tego kontaktu zakazano, na rzecz osoby, pod której pieczę dziecko pozostaje. Przepis ten stanowi podstawę orzekania już w wyroku rozwodowym o zagrożeniu nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy. Stosuje się go odpowiednio do orzeczenia, w którym sąd określi, że dziecko będzie mieszkać z każdym z rodziców w powtarzających się okresach³⁸.

³⁷ J. Ignaczewski, [w:] *Sądowe Komentarze Tematyczne. Władza rodzicielska i kontakty z dzieckiem*, red. J. Ignaczewski, Warszawa 2015, s. 239, uważa, że sformułowanie „w szczególności” może wskazywać na to, że zamysłem ustawodawcy było powiązanie tego przepisu z przepisami o zabezpieczeniu. Jego zdaniem trudno jednak przyjmować, że na podstawie tej regulacji ma się do czynienia ze szczególnymi sposobami zabezpieczenia roszczeń niepieniężnych.

³⁸ Postanowienie w trybie art. 582¹ § 3 KPC może dotyczyć tymczasowego rozstrzygnięcia o kontaktach z małoletnim dzieckiem w toku postępowania o rozwód bądź kontaktów ustalonych już w wyroku rozwodowym. W drugim przypadku konieczne jest wydanie osobnego postanowienia, na które przysługuje zażalenie, nawet wówczas, gdy strona wnosi apelację co do istoty sprawy. Tak M. Manowska, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. J. Wierciński, Warszawa 2014, s. 536, nb 20. M. Domański, *Powierzenie wykonywania władzy rodzicielskiej jednemu z rodziców w wyroku rozwodowym*, PwD 2015, nr 21, s. 76, podaje, że w zbadanych przez niego sprawach przepis ten pozostał „martwy”, mimo że sądy same niejednokrotnie wskazywały na realną obawę niewykonywania rozstrzygnięcia o kontaktach.

2. Propozycje rozwiązań zwiększających skuteczność wykonywania kontaktów

Według statystyk Ministerstwa Sprawiedliwości w 2022 r. wszczęto 3803 sprawy o wykonywanie kontaktów z małoletnim, z tego uwzględniono w całości lub części 274, oddalono 565, a na następny okres pozostało 2857 spraw. W 2023 r. wszczęto 4645 spraw o wykonywanie kontaktów z małoletnim i uwzględniono w całości lub części 1366, oddalono 251, a na następny okres pozostało 3578 spraw³⁹.

Mimo istniejących regulacji umożliwiających nałożenie sankcji majątkowej na osobę, która nie wykonuje obowiązku realizacji ustalonego kontaktu z dzieckiem (art. 598¹⁵–598²¹ KPC), nadal są sprawy, w których orzeczenia lub ugody nie są realizowane⁴⁰. Z tego powodu, w celu zagwarantowania realizacji kontaktów, zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie, nadal poszukuje się odpowiednich rozwiązań. Z jednej strony postulowane są zmiany legislacyjne, z drugiej – takie, które mogłyby być stosowane w praktyce bez zmiany przepisów.

Proponowanym ostatnio rozwiązaniem w sytuacji, gdy kontakty rodzica z dzieckiem są nierealizowane lub niewłaściwie realizowane, jest stosowanie art. 109 KRO i umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej⁴¹. Praktyka ta nie jest w pełni spójna z poglądami prezentowanymi w literaturze, w której zauważa się, że najdrastyczniejszym i ostatecznym spośród zarządzeń z art. 109 KRO jest to wymienione w § 2 pkt 5, czyli właśnie umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej⁴². Podkreśla się, że zastosowanie tego środka jest uzasadnione tylko

³⁹ Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej, Departament Strategii i Funduszy Europejskich Ministerstwa Sprawiedliwości, *Ewidencja wybranych spraw rodzinnych w sądach rejonowych w latach 2019–2023*, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/>, dostęp: 6.12.2024 r.

⁴⁰ W literaturze wskazuje się, że największym problemem, jaki można zauważyć, jest rozbieżność istniejąca między praktyką a doktryną w kwestii formułowania treści postanowień o zagrożeniu nakazaniem zapłaty sumy pieniężnej, a następnie postanowień o zagrożeniu nakazaniem zapłaty sumy pieniężnej. Problem polega na braku określania przez sądy w sentencji postanowienia o zagrożeniu nakazaniem zapłaty, jakie konkretnie obowiązki podlegają zagrożeniu. To ma następnie istotny wpływ na dalsze postępowanie, tj. o nakazanie zapłaty. Tak J.M. Lipińska, *Postępowanie...*, s. 360. Trzeba też odnotować, że początkowo omawiane regulacje oceniane były jako efektywne. Zob. M. Białecki, *Sprawy dotyczące wykonywania kontaktów z dzieckiem*, [w:] *Księga jubileuszowa z okazji X-lecia Samorządu Komorniczego w Apelacji Szczecińskiej. Iustitia est constans et perpetua voluntans ius suum cuique tribuendi*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, Sopot 2016, s. 24. Odrębnie warto zauważyć, że władze państwowe są obowiązane podejmować odpowiednie środki mające na celu „usankcjonowanie” rodzica, który utrudnia drugiemu rodzicowi dostęp do dziecka wbrew orzeczeniu sądowemu. Zob. też A. Szklanna, *Naruszenia prawa do poszanowania życia rodzinnego zagwarantowanego w EKPCz*, EPS 2010, nr 1, s. 20, która odnosi się do spraw dotyczących realizacji kontaktów rodziców z dziećmi w kontekście orzecznictwa ETPCz.

⁴¹ Sugestia takiego działania padła już w trakcie badań prowadzonych w 2016 r. Zob. E. Holewińska-Łapińska, *Sędziowska...*, s. 69. Zob. też inne propozycje, tamże.

⁴² J. Ignatowicz, [w:] *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, cz. 1, red. J. Piątowski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985, s. 882; J. Winiarz, *Prawo rodzinne*, Warszawa 1974, s. 202; H. Haak, *Władza rodzicielska. Komentarz*, Toruń 1995, s. 156; I. Długoszewska, *Przestanki oraz skutki ograniczenia i pozbawienia władzy rodzicielskiej*, Warszawa 2012, s. 198. Por. Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji, *Opinia do projektu ustawy dotyczącego opieki naprzemiennej w kontekście analizy problemów psychologicznych dzieci i rodziców oraz problemów prawnych z uwzględnieniem wyników badań naukowych (druk senacki nr 63)*, Warszawa 2021, s. 40, w której podkreślono, że istniejąca praktyka odbierania dziecka rodzicowi za utrudnianie przez niego kontaktów dziecka z drugim rodzicem nie służy dobru dziecka i budowaniu więzi z rodzicami. Z tego powodu takie praktyki powinny być

wtedy, gdy oboje rodzice przyczynili się do powstania stanu naruszenia dobra dziecka w sposób wymagający odizolowania ich od dziecka⁴³. Akcentuje się też, że wydanie takiego orzeczenia jest niezbędne tylko wówczas, gdy środowisko rodzinne wywiera ujemny wpływ na wychowanie dziecka lub gdy rodzice nie są w stanie poradzić sobie z codziennymi problemami wychowawczymi. Jednocześnie zauważa się, że decydując się na takie rozstrzygnięcie, sąd opiekuńczy powinien mieć na uwadze, że z reguły bardziej celowe jest umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej niż w placówce opiekuńczo-wychowawczej, gdyż przepisy KRO dają pierwszeństwo stosowania rodzinnych form pieczy zastępczej nad instytucjonalnymi (art. 112⁷ § 3 KRO)⁴⁴. Drastyczny charakter tego rodzaju zarządzenia powoduje, że celowość tego środka jest wręcz kwestionowana, z tym uzasadnieniem, że w sytuacji, gdy zachodzi potrzeba odseparowania dziecka od rodziców, powinno się stosować pozbawienie władzy rodzicielskiej⁴⁵. *A contrario* podaje się, że całkowicie nie można wyłączyć potrzeby takiego odseparowania dziecka od rodziców przy pozostawieniu rodzicom atrybutów władzy rodzicielskiej⁴⁶.

W orzecznictwie przyjęto, że dobro małoletniego wymaga z reguły, by dziecko było wychowywane przez rodziców. W sytuacji wyjątkowej, gdy interes dziecka przemawia za jego stałym lub też ograniczonym w czasie przebywaniem u osoby trzeciej, a jednocześnie, gdy brak przesłanek, by rodziców pozbawić władzy rodzicielskiej, sąd może ograniczyć tę władzę na podstawie art. 109 KRO, powierzając wychowanie dziecka w tym okresie tejże osobie trzeciej⁴⁷.

W orzecznictwie europejskim podaje się, że przerwanie więzi rodzinnej może wystąpić w wyjątkowych okolicznościach. Pomimo marginesu uznania przysługującego władzom krajowym przy rozstrzygnięciu o umieszczeniu dziecka w pieczy publicznej przerwanie więzi rodzinnych oznacza odcięcie dziecka od jego korzeni, co może być uzasadnione jedynie w bardzo wyjątkowych okolicznościach. Rozstrzygnięcie musi opierać się na wystarczająco

zakazane. W opiniowanym projekcie ustawy postulowano dodanie art. 207a o treści: „§ 1. Kto utrudnia lub uniemożliwia wykonanie kontaktów lub sprawowanie opieki nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, wynikających z orzeczenia albo ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem, podlega karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. § 2. Jeżeli w następstwie czynu określonego w § 1 pokrzywdzony dozna uszczerbku na zdrowiu psychicznym, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 3. § 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 2 do 12 lat.”. Por. też uchwałę SN z 9.06.1976 r., III CZP 46/75, OSN 1976, nr 9, poz. 184 (pkt XIII, 3).

⁴³ J. Strzebinczyk, [w:] *System prawa prywatnego. Prawo rodzinne i opiekuńcze*, t. 12, red. T. Smoczyński, Warszawa 2011, s. 342, nb 229.

⁴⁴ J. Ignaczewski, [w:] *Sądowe Komentarze Tematyczne. Władza rodzicielska i kontakty z dzieckiem*, red. J. Ignaczewski, Warszawa 2019, s. 167.

⁴⁵ A. Łapiński, *Ograniczenia władzy rodzicielskiej w polskim prawie rodzinnym*, Warszawa 1975, s. 104–105.

⁴⁶ B. Dobrzański, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. B. Dobrzański, J. Ignatowicz, Warszawa 1975, s. 688.

⁴⁷ Postanowienie SN z 8.10.1964 r., II CR 418/64, OSN 1965, nr 7–8, poz. 127.

przekonujących i ważnych względach dotyczących interesu dziecka, a do sądu należy wykazanie, iż przeprowadzono uważną ocenę oddziaływania proponowanego środka opiekuńczego na rodziców i na dziecko⁴⁸.

W literaturze pojawia się też pogląd umożliwiający wykorzystanie art. 109 § 2 pkt 1 KRO do egzekwowania ciężącego na dziecku obowiązku kontaktów z rodzicami. Zgodnie z tym poglądem, skoro istnieje możliwość skierowania rodziców do placówek lub specjalistów, takie rozwiązanie powinno też: „sprzyjać podjęciu – w razie konieczności – działań terapeutycznych w stosunku do dziecka, nakierowanych na zmianę nastawienia dziecka do kontaktów z rodzicami.”⁴⁹. Jednocześnie wskazuje się, że poglądy dopuszczające wykorzystanie art. 109 § 2 pkt 1 KRO do egzekwowania kontaktów są kontrowersyjne i sprzeczne z dobrem małoletniego⁵⁰. Krytykę tego rozwiązania przeprowadziła m.in. W. Stojanowska. Autorka podkreśla, że obecnie brak jest podstawy prawnej do tego, by w celu „wymuszenia” na dziecku obowiązku⁵¹ kontaktu z rodzicami skierować je do placówek terapeutycznych⁵². Podstawą tą nie może być art. 113⁴ KRO, który daje możliwość zobowiązania do określonego działania wyłącznie rodziców. Jeśli przyjąć, że art. 113 i n. KRO kompleksowo regulują kontakty z dzieckiem, to

⁴⁸ Wyrok ETPCz z 18.12.2008 r. w sprawie Saviny v. Ukrainie, skarga nr 39948/06. Szerzej o więzi rodzinnej zob. np. O. Cabaj, O. Łachacz, „Dziecko przysposobione”: prawna ochrona więzi rodzinnej rodzica z dzieckiem na przykładzie wybranych orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, *Studia Prawnoustrojowe* 2018, nr 42, s. 77 i n. Zob. też K. Krupa-Lipińska, *Naruszenie dobra osobistego w postaci więzi rodzinnej poprzez utrudnianie kontaktów z dzieckiem*, [w:] *Dobro dziecka w ujęciu interdyscyplinarnym*, red. E. Kabza, K. Krupa-Lipińska, Toruń 2016, s. 16 i n.; A. Kalisz, *Więzi rodzinne jako dobra osobiste. Linia orzecznicza i krytyka doktryny*, [w:] *Meandry prawa – teoria i praktyka. Księga jubileuszowa prof. zw. dra hab. Mieczysława Goettela*, red. E.W. Pływaczewski, J. Bryk, Szczytno 2017, s. 209 i n. Krytycznie o więzi rodzinnej jako o dobru osobistym (na tle spraw roszczeń najbliższych członków rodziny zmarłego o zadośćuczynienie pieniężne za doznaną krzywdę) zob. L. Bosek, *W sprawie kwalifikacji więzi rodzinnej jako dobra osobistego (uwagi krytyczne na tle aktualnego orzecznictwa Sądu Najwyższego)*, *Forum Prawnicze* 2015, nr 3, s. 3 i n. A. Begier zauważa, że należy odróżnić więź rodzinną od kontaktów, gdyż sfera prawa do kontaktów jest elementem węższym. Zaznacza równocześnie, że w zakresie realizacji kontaktów mógłby pomóc SN, dopuszczając dochodzenie wykonania prawa do kontaktów z dzieckiem jako dobra osobistego – więzi uczuciowej czy rodzinnej na podstawie art. 24 § 1 KC w związku z art. 23 KC. Stworzyłyby to alternatywną lub komplementarną drogę dochodzenia wykonania kontaktów. Zob. <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/prawo-do-kontakt-z-dzieckiem-dobrem-osobistym-jakie-orzeczenia-sadow,529366.html>, dostęp: 6.12.2024 r. Postanowieniem SN z 25.06.2024 r., II CSKP 2419/22, LEX nr 3729281, odroczone rozpoznanie sprawy i przedstawiono do rozstrzygnięcia składowi 7 sędziów SN zagadnienie prawne: „Czy więź uczuciowa członka rodziny dziecka stanowi dobro osobiste i korzysta z ochrony na podstawie art. 24 § 1 KC w związku z art. 23 KC?”. W ocenie M. Strus-Wołos, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 2022 r., III CZP 28/22, Gdy dziecko pozywa rodzica o ochronę dóbr osobistych w postaci więzi rodzinnych*, *Głos Prawa. Przegląd Prawniczy Allerhanda* 2022, nr 1(9): „powództwo o ochronę dóbr osobistych nie jest właściwą drogą do dochodzenia realizacji kontaktów z dzieckiem.”.

⁴⁹ R. Zegadło, K. Pudłowska, [w:] *Sądowe...*, s. 264; T. Justyński, *Prawo do...*, s. 134–135.

⁵⁰ Tak I. Długoszewska, *Prześlanki...*, s. 193.

⁵¹ W zakresie tego, czy rzeczywiście jest to obowiązek, zob. D. Wybrańczyk, *Sytuacja prawna małoletniego dziecka rozwodzących się rodziców*, Warszawa 2022, s. 210 i powołaną tam literaturę. Obowiązek po stronie dziecka nie może być rozumiany jako obowiązek egzekwowalny przy użyciu przymusu państwowego. Zob. P. Mostowik, D. Wybrańczyk, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, t. 5, red. K. Osajda, Legalis/el., Warszawa 2024, art. 113, nb 35 i n.

⁵² W. Stojanowska, [w:] *Nowelizacja prawa rodzinnego na podstawie ustaw z 6 listopada 2008 r. i 10 czerwca 2010 r. Analiza. Wykładnia. Komentarz*, red. W. Stojanowska, Warszawa 2011, s. 265–269.

faktycznie art. 109 § 2 pkt 1 KRO nie mógłby stanowić tej podstawy⁵³, w tym zakresie istnieje jednak spór⁵⁴. Ponadto niezrozumiałe jest, dlaczego autorka negując możliwość zastosowania art. 109 § 2 pkt 1 KRO do egzekwowania kontaktów, jednocześnie dopuszcza umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej. Pomijając kwestię samej podstawy prawnej, rozwiązanie to wydaje się jeszcze bardziej drastyczne aniżeli zobowiązanie dziecka do uczestnictwa w terapii⁵⁵. Co prawda autorka zaznacza, że umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej mogłoby nastąpić jedynie w skrajnych przypadkach i miałyby dać rodzicom dziecka czas do namysłu oraz szansę porozumienia się, jednak wydaje się, że nie jest to trafna propozycja. Należałoby raczej poszukiwać innych rozwiązań zmierzających do realizacji kontaktów. Jeżeli bowiem brak kontaktów wynika z oporu dziecka i z tego powodu dziecko miałyby trafić do rodziny zastępczej, to stanowiłoby to dla niego swoistą karę i godziło w jego dobro. Autorka wskazuje, że umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej byłoby mniej traumatyczne niż odebranie władzy rodzicowi nierealizującemu kontakty i przekazanie jej rodzicowi uprawnionemu do kontaktów, a w efekcie mniej traumatyczne niż pobyt dziecka u rodzica, z którym nie chce ono przebywać. Nie wydaje się jednak, by takie twierdzenie było prawdziwe w każdym przypadku. Zależy to od konkretnych okoliczności i cech samego dziecka. Podobnie w zależności od okoliczności i przede wszystkim przyczyn nierealizowania kontaktów należałoby znaleźć rozwiązania umożliwiające prawidłowe wyegzekwowanie kontaktów. Jeśli bowiem, już na etapie regulowania kontaktów, dziecko przejawia opór do ich realizowania, pojawia się pytanie o zasadność ich szerokiego ustalania.

W efekcie nierealizowania lub wadliwego realizowania kontaktów w literaturze pojawiają się postulaty wprowadzenia kary aresztu za naruszenie „prawa dziecka do obojga rodziców”⁵⁶.

⁵³ W. Stojanowska, [w:] *Nowelizacja...*, s. 270, uważa, że art. 113⁴ KRO stanowi *lex specialis* do art. 109 KRO, gdyż w przeciwnym wypadku ustawodawca ustanowiłby regułę odpowiedniego stosowania art. 109 KRO do kontaktów. Zob. też J.M. Lipińska, *Postępowanie...*, s. 68 i n.

⁵⁴ Odmienne stanowisko niż W. Stojanowska zajmuje np. J. Gajda, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021, s. 927, nb 21, który podaje, że jeżeli sąd uzna, że brak kontaktów zagraża dobru dziecka, to na podstawie art. 109 § 2 pkt 1 KRO może on zobowiązać rodziców do nawiązania kontaktów. Także E. Trybulska-Skoczelas, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. J. Wierciński, Warszawa 2014, s. 766, nb 5, uważa, że naruszenie przez dziecko obowiązku utrzymywania kontaktów powinno prowadzić do podjęcia przez sąd z urzędu oddziaływań mających na celu przełamanie u dziecka negatywnego nastawienia poprzez uruchomienie działań terapeutycznych na podstawie art. 109 KRO. J. Mazurkiewicz, *Zanim pomysły nasze szczerą wraz z nami. Wrocławskie projekty ochrony prawnej dzieci i kobiet*, Wrocław 2016, s. 147, podaje, że art. 109 KRO mógłby zostać wykorzystany w ochronie prawa do kontaktów. Autor proponuje też dodanie do art. 113 KRO § 3, zgodnie z którym: „Sąd opiekuńczy wyda odpowiednie zarządzenia ograniczające władzę rodzicielską tego z rodziców, który bezprawnie utrudnia lub uniemożliwia kontakty dziecka z drugim rodzicem lub innymi osobami jemu bliskimi.”. Zob. też J. Zajączkowska-Burtowy, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. M. Frasz, M. Habdas, Warszawa 2021, s. 1185, nb 2–3.

⁵⁵ W. Stojanowska, [w:] *Nowelizacja...*, s. 269.

⁵⁶ D. Szenkowski, *Zagubiony wymiar „dobra dziecka” w sądach rodzinnych. Prawne i pozaprawne przyczyny niskiej jakości prawa rodzinnego*, [w:] *Współczesne ojcostwo. Konteksty kulturowe, pedagogiczne i prawne*, red. E. Ogrodzka-Mazur, G. Błahut, T.B. Chmiel, Toruń 2016, s. 83. Zob. też J.M. Lipińska, *Postępowanie w sprawach dotyczących wykonywania kontaktów z dzieckiem (rozprawa doktorska)*, Łódź 2023, <https://www.bip.uni.lodz.pl/fileadmin/>

Trzeba też zaznaczyć, że w rządowym projekcie nowelizacji KRO z 2019 r.⁵⁷ zdecydowano się na dodanie nowego typu przestępstwa⁵⁸, z którego następnie, w ramach autopoprawki, zrezygnowano, co było konsekwencją wycofania się z projektowanych regulacji dotyczących wprowadzenia pieczy naprzemiennej.

W związku z tym, że kluczowe jest ustalenie sumy adekwatnej do sytuacji materialnej osoby, przeciwko której kierowane jest postanowienie, w ten sposób, aby sankcja okazała się skuteczna, pojawiają się też propozycje spenalizowania „utrudniania kontaktów” na wzór francuski, ze szczególnym uwzględnieniem wysokości sankcji. Dokonując analizy prawoporównawczej z rozwiązaniami obowiązującymi we Francji, zauważa się, że kwota, która powinna być nakazana w związku z nierealizacją lub niewłaściwą realizacją kontak-

user_upload/DOKTORAT_-_mgr_JOANNA_LIPI%C5%83SKA.pdf, dostęp: 6.12.2024 r., s. 371, która obok aresztu wymienia prace społeczne.

⁵⁷ Druk sejmowy Sejmu RP VIII kadencji Nr 3254, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Poselski%20projekt%20nowelizacji%20KRO.pdf>, dostęp: 6.12.2024 r. (rządowy projekt nowelizacji KRO z 2019 r.). Projekt wpłynął do Sejmu 27.02.2019 r. i został skierowany do pierwszego czytania na posiedzeniu Sejmu. Pierwsze czytanie na posiedzeniu sejmowym odbyło się 26.04.2019 r. Następnie projekt przekazano Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach; 14.06.2019 r. przedstawiono sprawozdanie podkomisji, a 2.07.2019 r. – sprawozdanie komisji. W tym czasie wprowadzono autopoprawkę do projektu z 9.04.2019 r. (druk sejmowy Sejmu RP VIII kadencji Nr 3254-A), <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/6FB2A336AEFAC-630C12583D800547403/%24File/3254-A.pdf>, dostęp: 6.12.2024 r., po czym oba projekty zastąpiono rządowym projektem ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych z 2.07.2019 r. (druk sejmowy Sejmu RP VIII kadencji Nr 3564), <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/4E56AF4D3D7E47D9C125842C002CE0CF/%24File/3564.pdf>, dostęp: 6.12.2024 r.

⁵⁸ Zgodnie z projektowanym art. 209a: „§ 1. Kto, będąc zobowiązany do wykonania orzeczenia sądu albo ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem lub orzeczenia, w którym sąd określił, że dziecko będzie mieszkać z każdym z rodziców w powtarzających się okresach, uchyla się od wykonania tego orzeczenia albo tej ugody mimo uprzedniego prawomocnego nakazania przez sąd zapłaty sumy pieniężnej, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności. § 2. Kto uchyla się od wykonania orzeczenia o przymusowym odebraniu osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, zleconemu przez sąd kuratorowi sądowemu, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności. § 3. Ściganie przestępstwa określonego w § 1 lub 2 następuje na wniosek pokrzywdzonego. § 4. Nie podlega karze sprawca przestępstwa określonego w § 1, który nie później niż przed upływem 30 dni od dnia pierwszego przesłuchania w charakterze podejrzanego wykonywał orzeczenie albo ugodę, o których mowa w § 1, albo w czasie zawieszenia postępowania, o którym mowa w art. 318a § 1 Kodeksu postępowania karnego, wykonywał to orzeczenie albo tę ugodę. § 5. Nie podlega karze sprawca przestępstwa określonego w § 2, który nie później niż przed upływem 30 dni od dnia pierwszego przesłuchania w charakterze podejrzanego wykonał orzeczenie, o którym mowa w § 2.”. W uzasadnieniu projektu zaznaczono, że problematyka penalizacji zachowań polegających na utrudnianiu kontaktów lub sprawowaniu pieczy nad małoletnim wymaga uwzględnienia, wynikających z zasady proporcjonalności określonej w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, obowiązków prawodawcy, do których należy przyjmowanie danej regulacji wówczas, gdy jest niezbędna dla ochrony określonego dobra prawnego, z którym jest powiązana. Zasada ta szczególnie naciska kładzie na odpowiedniość celu i środka użytego do jego osiągnięcia. Projektodawca podał, że oceniając pod tym kątem ewentualną ingerencję prawnokarną w sferę życia rodzinnego, należało uwzględnić fakt, że podłożem zdarzeń, jakie miałyby być penalizowane, jest konflikt między rodzicami. W konsekwencji, w jego ocenie, nie jest zasadne wprowadzanie sankcji w postaci kary pozbawienia wolności. Ewentualna możliwość stosowania kar izolacyjnych byłaby rozwiązaniem zbyt daleko idącym, przynoszącym w efekcie więcej szkód dla relacji rodzinnych niż ewentualnych pożytków. Projekt omawiają J. Zajączkowska-Burtowy, M. Burtowy, *O kryminalizacji tzw. alienacji rodzicielskiej*, Prokuratura i Prawo 2020, nr 4, s. 117 i n.

tów, to 90 000,00 zł⁵⁹. Należy jednak odnotować, że skoro już przy samej sankcji majątkowej powiązanej z sytuacją majątkową osoby, przeciwko której kierowane jest postanowienie, podnoszono obawy (np. niekorzystnych skutków zastosowania sankcji majątkowej z punktu widzenia dobra dziecka, pogłębienia konfliktu w następstwie zastosowania sankcji majątkowej, nadużywania uprawnienia do żądania „sumy przymusowej”⁶⁰), to tym bardziej część z tych obaw może być aktualna w odniesieniu do proponowanych wysokich kwot.

Podkreśla się też, że pieniądze z kar mogłyby być składane na koncie dziecka, z dostępem do nich po ukończeniu 18. lub 21. roku życia⁶¹.

W literaturze wskazuje się ponadto, że sięganie po instrumenty administracyjne oraz karne w celu realizacji obowiązków prawnorodzinnych nie stanowi *novum*, jednak krok taki nie wydaje się trafny, zanim nie zostanie należycie wykorzystane przez sądy narzędzie łagodniejsze w postaci ograniczenia władzy rodzicielskiej temu, kto wyrządza dziecku krzywdę. Zauważa się, że poza zastosowaniem art. 109 KRO sąd może też rozważyć zmianę miejsca zamieszkania dziecka, ustalając je u rodzica, który dotychczas mieszkał z nim osobno⁶².

Zwraca się uwagę na możliwość wywierania pośredniego nacisku na rodzica utrudniającego kontakty w ten sposób, by ograniczyć mu roszczenia alimentacyjne, powołując się na zasady współżycia społecznego⁶³ (por. art. 144¹ KRO).

Podkreśla się także, że uniemożliwienie utrzymania właściwego kontaktu osobistego pomiędzy rodzicem a dzieckiem narusza interes małoletniego i może stanowić przyczynę uzasadniającą zmianę prawomocnego postanowienia regulującego wykonywanie władzy rodzicielskiej⁶⁴. Podaje się nawet, że sankcją pośrednią z tytułu uporczywego utrudniania kontaktów dziecka z rodzicem niesprawującym władzy rodzicielskiej może być pozbawienie władzy rodzicielskiej⁶⁵.

Wśród innych propozycji wzbogacenia środków skutecznie realizującą realizację kontaktów z dzieckiem wskazuje się świadczenia, których odbiorcą byłby podmiot określony w ustawie

⁵⁹ R. Wąworek, *Utrudnianie kontaktów z dzieckiem – rozwiązania prawne i praktyka w Polsce i w Europie oraz postulaty de lege ferenda*, LEX/el., Warszawa 2016. Autor zauważa, że sankcja przewidziana przepisami karnymi jest zagrożeniem „poważniejszym” niż sankcja cywilna. Zob. też J.M. Lipińska, *Postępowanie...*, s. 79 i n. (monografia), która omawia rozwiązania systemowe w zakresie wykonywania kontaktów, obowiązujące w wybranych państwach. Zob. M. Krakowiak, *Przymusowe wykonanie orzeczeń o kontaktach z dzieckiem na przykładzie prawa hiszpańskiego, włoskiego i niemieckiego*, *Studia Prawno-Ekonomiczne* 2013, nr 88, s. 97 i n.

⁶⁰ E. Holewińska-Łapińska, *Sędziowska...*, s. 61 i n.

⁶¹ Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji, *Opinia...*, s. 40.

⁶² M. Andrzejewski, *Ingerencje we władzę rodzicielską*, [w:] *Władza rodzicielska. Interdyscyplinarna analiza instytucji*, red. J. Słyk, M. Wilczek-Karczewska, Warszawa 2023, s. 1080.

⁶³ T. Justyński, *Prawo do...*, s. 235.

⁶⁴ Postanowienie SN z 30.08.1977 r., III CRN 204/77, Legalis nr 20316. Zob. też T. Justyński, *Prawo do...*, s. 231. Według J. Wiercińskiego, *Problematyka ustalania kontaktów z dzieckiem w postępowaniu sądowym*, [w:] *Materiały z debaty zorganizowanej przez Stowarzyszenie Sędziów Polskich „Iustitia” we współpracy ze Stowarzyszeniem Sędziów Rodzinnych w Polsce na temat praktyki orzekania przez sądy o kontaktach rodziców z dzieckiem i realizacji tych rozstrzygnięć*, red. H. Kaflak-Januszko, Warszawa 2014, s. 10, samo uniemożliwienie kontaktów z dzieckiem nie powinno powodować per se zmiany orzeczenia w sprawie powierzenia władzy rodzicielskiej.

⁶⁵ J. Ignaczewski, *Komentarz...*, s. 97–98.

bądź wskazany przez sąd, np. prowadzący działalność o charakterze charytatywnym lub związanym z ochroną dzieci⁶⁶. Rozważa się też sankcję pieniężną na rzecz instytucji zajmujących się terapią rodzin (lub nawet obligatoryjną terapię rodzinną)⁶⁷.

Formułuje się także wnioski *de lege ferenda* dotyczące uproszczenia postępowania – m.in. ograniczenie postępowania o wykonanie kontaktów tylko do jednego etapu zaskarżalnego zażaleniem, gdyż dopuszczalność zaskarżenia orzeczeń, także w przedmiocie zagrożenia nakazania zapłaty oznaczonej sumy, może prowadzić do przedłużenia tego postępowania⁶⁸.

Wskazuje się jeszcze, że „szersze wykorzystywanie opieki naprzemiennej” mogłoby być sposobem na likwidację konfliktu między rodzicami w zakresie kontaktów z dzieckiem⁶⁹.

Ponadto trzeba przypomnieć, że już w samym rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego⁷⁰ w projektowanym art. 598¹⁷ KPC proponowano, aby istniała możliwość zlecenia kuratorowi sądowemu przymusowego odebrania dziecka w terminach kontaktów na określony czas oraz by zlecając przymusowe odebranie dziecka, sąd mógł zmienić warunki kontaktów, określone w orzeczeniu albo w ugodzie zawartej przed sądem lub przed mediatorem, w szczególności poprzez ustalenie innych terminów i czasu trwania kontaktów, połączenie czasu kilku kontaktów, ustalenie kontaktów w obecności kuratora sądowego i ustalenie dodatkowych kontaktów w miejsce tych, które się nie odbyły⁷¹.

W niedawno przedstawionym senackim projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego⁷² zaproponowano uchylene art. 598¹⁵ KPC oraz art. 598¹⁶ KPC. Prowadziłoby to do powrotu do stanu prawnego sprzed 2011 r., który również był krytykowany za brak efektywności⁷³.

⁶⁶ E. Holewińska-Łapińska, *Sędziowska...*, s. 70.

⁶⁷ P. Woś, *Przeciwdziałanie alienacji rodzicielskiej w postępowaniu cywilnym – sprawy dotyczące wykonywania kontaktów z dzieckiem*, SPKUL 2022, nr 1, s. 300. Autorka postuluje również, żeby wprowadzić obowiązek zamieszczania w aktach sądowych spraw o wykonywanie kontaktów informacji o tym, czy osoba zobowiązana spełniła dobrowolnie świadczenie zapłaty, czy była prowadzona egzekucja, a jeżeli tak, to czy była ona skuteczna.

⁶⁸ A. Łazarska, *Efektywne wykonywanie orzeczenia dotyczącego prawa do kontaktów z dzieckiem w świetle standardów strasburskich*, Przegląd Prawa Egzekucyjnego 2020, nr 11, s. 5 i n. Autorka omawia też wybrane sprawy dotyczące realizacji kontaktów z dzieckiem, które rozstrzygane były przez ETPCz.

⁶⁹ T. Justyński, *Prawo do...*, s. 241.

⁷⁰ Druk sejmowy Sejmu RP VI kadencji Nr 3063, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/wgdruk/3063>, dostęp: 6.12.2024 r.

⁷¹ Zasada „odrabiania” kontaktów przyjęta jest w orzeczniczej praktyce sądów niemieckich. Zob. T. Justyński, *Prawo rodzica do osobistych kontaktów z dzieckiem (w judykaturze niemieckiej)*, RiP 2006, nr 1, s. 77. Zob. też T. Sokołowski, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2013, s. 805, nb 18, który zauważa, że z uwagi na powszechną (szkodliwą dla dziecka) praktykę uchylania się od jego „wydawania” z powołaniem się na trudno sprawdzalne okoliczności, takie jak jego chwilowa niedyspozycja zdrowotna, należy od razu, przy określeniu sposobu realizacji kontaktów, orzekać subsydiarny obowiązek zrealizowania zastępczych form kontaktów.

⁷² EW-020-1287/23, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/agent.xsp?symbol=PROJNOWEUST&NrKadencji=9&Kol=D&Typ=UST>, dostęp: 6.12.2024 r.

⁷³ D. Wybrańczyk, *Ocena projektu ustawy wzmacniającej ochronę praw i dobra dziecka w sytuacji rozpadu rodziny*, Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu 2023, nr 4, s. 129.

Biorąc pod uwagę wielość różnych propozycji, a także składane interpelacje⁷⁴, należy podkreślić, że celowe staje się zaproponowanie efektywnego rozwiązania, uskuteczniającego prawidłową realizację kontaktów z dzieckiem. Wymaga to jednak uprzedniego zweryfikowania, czy rzeczywiście sądy orzekają o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej, gdy nie są realizowane kontakty, mimo wydania nakazu zapłaty należnej sumy pieniężnej (art. 596¹⁶ KPC), oraz ustalenia, czy sądy badają stan majątkowy osoby niewykonującej, niewłaściwie wykonującej lub naruszającej obowiązki wynikające z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem.

⁷⁴ Interpelacja nr 2340 do Ministra Sprawiedliwości w sprawie praw dziecka i rodzica do wzajemnych kontaktów oraz prawa dziecka do wychowywania przez oboje rodziców, gdy rodzice żyją w rozłączeniu, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=BLYCLG>, dostęp: 6.12.2024 r.

II. Cel i metodologia badania

1. Cel badania

Dotychczas w zakresie wykonania orzeczeń w sprawach dotyczących kontaktów z dzieckiem Instytut Wymiaru Sprawiedliwości przeprowadził trzy badania.

Celem pierwszego badania była m.in. ocena skuteczności wykonania orzeczenia przy zastosowaniu środków egzekucyjnych i postępowania opiekuńczego o wydanie osoby⁷⁵.

Celem badania drugiego było m.in. zbadanie przyczyn niezadowolającej efektywności postępowań o wykonanie ustalonych kontaktów z dzieckiem⁷⁶.

Badanie trzecie miało na celu ustalenie, czy przyczyną braku efektywności wszystkich bądź większości postępowań są w przeważającej mierze okoliczności obiektywne (praktycznie niemożliwy do zniwelowania poziom konfliktu pomiędzy uprawnionym do kontaktów i zobowiązanym do ich umożliwienia, zmiana okoliczności faktycznych powodująca nieadekwatność orzeczenia o kontaktach do nowej sytuacji), wadliwe stosowanie prawa, czy też jego niedoskonałość uzasadniająca zmianę ustawy⁷⁷.

Celem aktualnego badania jest:

- A. zbadanie częstotliwości i powodów orzekania o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej, gdy nie są realizowane kontakty mimo wydania nakazu zapłaty należnej sumy pieniężnej (art. 598¹⁶ KPC);
- B. ustalenie, czy sądy badają stan majątkowy osoby niewykonywającej, niewłaściwie wykonującej lub naruszającej obowiązki wynikające z orzeczenia albo z ugody zawartej

⁷⁵ E. Holewińska-Łapińska, *Realizacja...*, s. 5 i n., 8. Przedmiotem badania były akta postępowania wykonawczego, badanie prowadzono w trakcie obowiązywania stanu prawnego sprzed 2011 r.

⁷⁶ E. Holewińska-Łapińska, M. Domański, J. Słyk, *Orzecznictwo...*, s. 7 i n., 13. Autorzy przeanalizowali 295 spraw. Już wówczas wywodzono celowość rozważenia poszerzenia zasobu środków służących podniesieniu efektywności postępowań o wykonanie kontaktów. Tamże, s. 36. Zob. też E. Holewińska-Łapińska, *Postępowania w sprawach o wykonywanie kontaktów z dzieckiem umorzone na podstawie art. 598²⁰ KPC*, Warszawa 2016, *passim*. Por. <https://iws.gov.pl/analizy-i-raporty/badania-instytutu-wymiaru-sprawiedliwosci-w-ujeci-u-tematycznym/prawo-rodzinne-i-zagadnienia-zwiazane-z-jego-funkcjonowaniem/>, dostęp: 6.12.2024 r.

⁷⁷ E. Holewińska-Łapińska, *Sędziowska...*, s. 38 i n., 39. Zastosowaną metodą badawczą była ankieta.

przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem; zbadanie, w jakich kwotach sądy zagrażają nakazaniem zapłaty/orzekają nakaz zapłaty należnej sumy pieniężnej; próba powiązania orzekanej kwoty ze stanem majątkowym rodziców; względnie odniesienie tej kwoty do wysokości należnych dziecku alimentów (o ile informacja o wysokości alimentów będzie dostępna w aktach).

Badanie obejmowało dwie części:

- A. ankietę dla sędziów składającą się z 12 pytań, dotyczącą m.in. tego, czy orzekają oni o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej, gdy nie są realizowane kontakty, mimo wydania nakazu zapłaty należnej sumy pieniężnej (art. 598¹⁶ KPC);
- B. analizę 180 akt spraw o wykonanie kontaktów (art. 598¹⁵ KPC i art. 598¹⁶ KPC)⁷⁸.

2. Metodologia badania

Badanie prowadzone było w okresie od czerwca do listopada 2024 r.

Pierwsza część badania (A) obejmowała analizę 103 ankiet. Respondentom zadano następujące pytania: „Czy Pan/Pani orzeka w sprawach dotyczących wykonywania orzeczeń o kontaktach rodziców z dziećmi (art. 598¹⁵ i n. KPC)?”; „Jak długo orzeka Pan/Pani w sprawach dotyczących wykonywania orzeczeń o kontaktach rodziców z dziećmi (art. 598¹⁵ i n. KPC)?”; „Czy w Pana/Pani odczuciu częściej są to sprawy o zagrożenie nakazaniem zapłaty (art. 598¹⁵ KPC), czy sprawy o nakazanie zapłaty (art. 598¹⁶ KPC)?”; „Czy orzekając o zagrożeniu nakazaniem zapłaty (art. 598¹⁵ KPC), bada Pan/Pani sytuację majątkową stron?”; „Czy orzekając o nakazaniu zapłaty (art. 598¹⁶ KPC), bada Pan/Pani sytuację majątkową stron?”; „Jak często zdarza się Panu/Pani wszczynać z urzędu sprawę o realizację kontaktów (art. 598¹⁵ KPC lub art. 598¹⁶ KPC)?”⁷⁹; „Czy zdarza się Panu/Pani orzekać o umieszczeniu

⁷⁸ Początkowo planowano zbadanie 200 akt spraw o wykonanie kontaktów. Ostatecznie zdecydowano się odstąpić od zbadania 20 akt spraw, ponieważ oczekiwanie na ich nadesłanie spowodowałoby znaczne opóźnienie w prezentacji wyników. Jednocześnie po przeanalizowaniu dostępnych akt spraw przyjęto założenie, że zbadanie kolejnych 20 nie wpłynie na wyniki badań z uwagi na powtarzalność sposobu procedowania sądów w analizowanych sprawach.

⁷⁹ Z jednej strony wskazuje się, że zakaz wszczynania postępowania z urzędu (art. 598¹⁸ KPC) powinien być tłumaczony ściśle i uzasadnione jest twierdzenie, że sąd z urzędu nie może wszcząć postępowania w sprawie zagrożenia oraz w sprawie nakazania zapłaty, ale z drugiej strony podkreśla się, że nie jest usprawiedliwiona bezczynność sądu w razie stwierdzenia zagrożenia dobra dziecka wynikającego z nieadekwatności orzeczenia o kontaktach. Przemawia za tym istnienie obowiązku zawiadomienia ciążącego zgodnie z art. 572 § 1 KPC na „każdym, komu znane jest zdarzenie”, umożliwiającego wszczęcie postępowania z urzędu. Tak Z. Strus, M. Strus-Wołos, [w:] *Kodeks...*, s. 380, nb 2. Ponadto, jak już wskazano, zauważa się, że w sytuacji, gdy egzekucja orzeczonej sumy pieniężnej miałaby być nieskuteczna, lepszym środkiem oddziaływania na zachowanie osoby naruszającej obowiązki wynikające z orzeczonych kontaktów z dzieckiem jest wszczęcie postępowania z urzędu (art. 579 KPC) i np. zobowiązanie rodziców do określonego postępowania lub zmiana rozstrzygnięcia w sprawie kontaktów (art. 113⁴ KRO i art. 113⁵ KRO). Za tym, aby postępowania były wszczynane z urzędu, może przemawiać

dziecka w pieczy zastępczej, gdy nie są realizowane kontakty, mimo wydania nakazu zapłaty należnej sumy pieniężnej (art. 598¹⁶ KPC)?”; „Jeśli zdarzyło się Panu/Pani orzekać o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej, gdy nie są realizowane kontakty, mimo wydania nakazu zapłaty należnej sumy pieniężnej (art. 598¹⁶ KPC), to jakie najczęściej były tego powody?”; „Jeśli zdarzyło się Panu/Pani orzekać o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej, gdy nie są realizowane kontakty, mimo wydania nakazu zapłaty należnej sumy pieniężnej (art. 598¹⁶ KPC), to jaka najczęściej została podana podstawa uzasadnienia tego rozstrzygnięcia?”; „Jeśli zdarzyło się Panu/Pani orzekać o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej, gdy nie są realizowane kontakty, mimo wydania nakazu zapłaty należnej sumy pieniężnej (art. 598¹⁶ KPC), to jakie zostały podjęte czynności w celu zweryfikowania, czy orzeczenie służy dobru małoletniego?”; „Czy w Pana/Pani ocenie przepisy dotyczące realizacji kontaktów rodziców z dzieckiem (art. 598¹⁵ i n. KPC) spełniają swoją funkcję?”; „Jeśli Pan/Pani uważa, że powyższe przepisy wymagają nowelizacji lub innej wykładni, to, w jakim kierunku powinny one zostać zmienione/być stosowane, aby skuteczność wskazanych przepisów była lepsza?”.

W drugiej części (B) badanie obejmowało analizę 180 akt spraw o wykonywanie kontaktów. Do 36 sądów rejonowych zwrócono się z prośbą o nadesłanie pierwszych 10 akt spraw dotyczących wykonywania kontaktów rodziców z dzieckiem (art. 598¹⁵ i n. KPC), w których postępowanie wykonawcze zostało wszczęte w pierwszej połowie 2023 r.

Kwestionariusz wykorzystany do zbierania danych składał się z trzech części. Pierwsza z nich dotyczyła „wariantu procesowego” i podstawowych informacji o rodzicach i ich dzieciach. W ramach pierwszego pytania wyróżniono sześć możliwych przypadków. Nadesłane akta mogły bowiem dotyczyć: 1) tylko sprawy o zagrożenie nakazaniem zapłaty⁸⁰; 2) tylko sprawy o nakazanie zapłaty⁸¹; 3) sprawy o zagrożenie i nakazanie toczącej się pod jedną sygnaturą (informacja o „dalszej” nierealizacji kontaktów trafiła do sądu przed upływem 6 miesięcy od wydania postanowienia o zagrożeniu)⁸²; 4) sprawy o zagrożenie i nakazanie toczącej się pod dwiema sygnaturami (informacja o „dalszej” nierealizacji kontaktów trafiła do sądu po upływie 6 miesięcy od wydania postanowienia o zagrożeniu); 5) sprawy, o których mowa w art. 582¹ § 3 KPC; 6) innego przypadku⁸³. Wyróżniono także 7. wariant, w ramach

też „nieudolność stron”. W badanych sprawach zwracały uwagę przypadki, gdy wnioskodawcy kilkakrotnie starali się uzupełnić braki formalne, lecz robili to nieskutecznie, co prowadziło do zwrotu wniosku.

⁸⁰ Te sprawy stanowiły ok. 76% badanych spraw.

⁸¹ Te sprawy stanowiły ok. 3% badanych spraw. W tych sprawach sądy badały, czy nastąpiły istotne zmiany w porównaniu ze stanem istniejącym w czasie postępowania o zagrożenie nakazaniem.

⁸² Te sprawy stanowiły ok. 3% badanych spraw. W tych sprawach sądy zasadniczo badały, czy nastąpiły istotne zmiany w porównaniu ze stanem istniejącym w czasie postępowania o zagrożenie nakazaniem. W dwóch przypadkach nie wynikało to z akt.

⁸³ Te sprawy stanowiły ok. 2% badanych spraw. Przykładowo, była to sprawa o zmianę kontaktów, w której w postanowieniu o zmianie kontaktów jednocześnie zagrożono nakazaniem zapłaty za ich nierealizację.

którego akta nie podlegały badaniu⁸⁴. W ramach podstawowych informacji o rodzicach i ich dzieciach zebrano dane dotyczące wieku, wykształcenia i sytuacji materialnej⁸⁵.

Druga część kwestionariusza dotyczyła spraw o zagrożenie nakazaniem zapłaty, a trzecia – spraw o nakazanie zapłaty. Zarówno w drugiej, jak i trzeciej części znalazły się pytania dotyczące m.in.: podstawy ustalenia kontaktów z dzieckiem, wysokości orzeczonych/ugodzonych alimentów, okoliczności dotyczących tego, kto i kiedy wszczął postępowanie, kiedy zostało ono prawomocnie zakończone, jaka była liczba stwierdzonych naruszeń, jaki był czas trwania okoliczności uzasadniających wszczęcie postępowania, ile wynosiła wnioskowana i zasądzana kwota zagrożenia/nakazania. Ponadto w kwestionariuszu znalazły się pytania, takie jak: „Czy rodzice byli reprezentowani przez pełnomocnika?”; „Czy sąd przeprowadził wysłuchanie dziecka?”; „Czy postępowanie zostało umorzona na podstawie art. 598²⁰ KPC?”; „Czy nastąpiły jakieś istotne zmiany w porównaniu ze stanem istniejącym w czasie postępowania o zagrożenie nakazaniem zapłaty, np. zmiana wysokości dochodu, zatrudnienia?”; „Czy w aktach sprawy znajduje się informacja o egzekucji?”; „Czy wszczęcie postępowania odniosło skutek w postaci realizacji kontaktów?”.

⁸⁴ Nadesłano 28 akt spraw, które nie podlegały badaniu (ok. 16%) m.in. z uwagi na to, że postępowania nie były prawomocnie zakończone (np. wyznaczono termin rozprawy na 2025 r.) lub sprawy dotyczyły wykonywania kontaktów dziadków z dzieckiem. Z badania wyłączono także akta spraw „wykonawczych”, które zawierały głównie sprawozdania kuratorów z przebiegu nadzorowanych kontaktów rodziców z dzieckiem. Jedna z nadesłanych spraw dotyczyła regulacji kontaktów z dzieckiem oraz ograniczenia władzy rodzicielskiej, inna – wyrażenia zgody na wydanie dziecku paszportu, a w kolejnej złożono wnioski o „wydanie dziecka w celu zrealizowania zaległego kontaktu wakacyjnego”.

⁸⁵ Najstarszą badaną matką była kobieta urodzona w 1971 r., a najmłodszą – kobieta urodzona w 2000 r. Najstarszym badanym ojcem był mężczyzna urodzony w 1964 r., a najmłodszym – mężczyzna urodzony w 1995 r. W ok. 74% badanych spraw rodzice mieli jedno dziecko, którego dotyczyło postępowanie, w ok. 22% badanych spraw – dwoje dzieci, a w ok. 4% badanych spraw – troje. W ani jednym przypadku postępowanie nie dotyczyło czworga lub więcej dzieci. W ok. 62% badanych spraw wykształcenie matki nie wynikało z akt. W ok. 25% spraw matka miała wykształcenie wyższe. W ok. 67% badanych spraw wykształcenie ojca nie wynikało z akt. W ok. 14% spraw ojciec miał wykształcenie wyższe. Wskazane wyniki procentowe dotyczą 152 spraw (nie obejmują 28 spraw wyłączonych z badania).

III. Wyniki badania

1. Badanie ankietowe

Na pytanie „Czy Pan/Pani orzeka w sprawach dotyczących wykonywania orzeczeń o kontaktach rodziców z dziećmi (art. 598¹⁵ i n. KPC)?” pozytywnej odpowiedzi udzielono w 90 przypadkach na 103 wypełnione ankiety (co stanowiło 87% wszystkich odpowiedzi), w 1 przypadku udzielono odpowiedzi negatywnej⁸⁶ (1% wszystkich odpowiedzi), a w 12 przypadkach odnotowano „braki systemowe danych” (12% wszystkich odpowiedzi).

Ankietowani sędziowie⁸⁷ w ok. 3% przypadków orzekali w sprawach dotyczących wykonywania orzeczeń o kontaktach rodziców z dziećmi krócej niż rok, w ok. 6% – od roku do 2 lat, w ok. 9% – od ponad 2 lat do 5 lat, w ok. 28% – od ponad 5 do 10 lat, w ok. 38% – od ponad 10 do 20 lat i w ok. 16% – ponad 20 lat.

W odczuciu ok. 88% sędziów częściej były to sprawy o zagrożenie nakazaniem zapłaty (art. 598¹⁵ KPC). Około 10% sędziów wskazało, że oba rodzaje spraw (zarówno te o zagrożenie, jak i o nakazanie zapłaty) są przez nich prowadzone tak samo często. Około 2% sędziów nie potrafiło tego określić.

Udzielając odpowiedzi na pytanie „Czy orzekając o zagrożeniu nakazaniem zapłaty (art. 598¹⁵ KPC), bada Pan/Pani sytuację majątkową stron?”, ok. 27% ankietowanych wskazało, że bada zarówno sytuację majątkową osoby uprawnionej, jak i osoby zobowiązanej do kontaktu, ok. 71% wskazało, że bada tylko sytuację majątkową osoby, której dotyczy zagrożenie nakazaniem zapłaty, ok. 1% bada sytuację majątkową osoby, która wnosi o zagrożenie nakazaniem zapłaty. W ok. 1% udzielonych odpowiedzi podano, że nie jest badana sytuacja majątkowa osoby uprawnionej i osoby zobowiązanej do kontaktu.

⁸⁶ Negatywna odpowiedź uniemożliwiała udzielenie odpowiedzi na pytania od 2 do 10. Pozostawiono możliwość udzielania odpowiedzi na pytania: „Czy w Pana/Pani ocenie przepisy dotyczące realizacji kontaktów rodziców z dzieckiem (art. 598¹⁵ i n. KPC) spełniają swoją funkcję?”; „Jeśli Pan/Pani uważa, że powyższe przepisy wymagają nowelizacji lub innej wykładni, to w jakim kierunku powinny one zostać zmienione/być stosowane, aby skuteczność wskazanych przepisów była lepsza?”.

⁸⁷ Określając wynik procentowy pominięto ankiety niezawierające danych. Uwaga ta odnosi się również do odpowiedzi na kolejne pytania.

Na to samo pytanie, w kontekście postępowania o nakazanie zapłaty (art. 598¹⁶ KPC), ok. 20% sędziów wskazało, że bada zarówno sytuację majątkową osoby uprawnionej, jak i osoby zobowiązanej do kontaktu, ok. 52% sędziów podało, że bada tylko sytuację majątkową osoby, której dotyczy zagrożenie nakazaniem zapłaty, ok. 27% sędziów zaznaczyło, że nie bada sytuacji majątkowej osoby uprawnionej i osoby zobowiązanej do kontaktu, co jest istotną różnicą w porównaniu do postępowania o zagrożenie nakazaniem zapłaty za nierealizację kontaktów. Około 1% ankietowanych wskazało odpowiedź „inne”⁸⁸.

Na pytanie „Jak często zdarza się Panu/Pani wszczynać z urzędu sprawę o realizację kontaktów (art. 598¹⁵ KPC lub art. 598¹⁶ KPC)?”, ok. 1% ankietowanych zaznaczyło, że robi to czasami, ok. 7% – rzadko, ok. 88% – nigdy, ok. 1% zakreśliło odpowiedź „trudno powiedzieć”, a ok. 3% sędziów wskazało „inne” i wyjaśniło, że nie ma do tego podstawy prawnej.

Analiza udzielonych w ankiecie odpowiedzi wykazała, że w ok. 96% przypadków nie zdarzyło się sędziom orzekać o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej, gdy nie są realizowane kontakty, mimo wydania nakazu zapłaty należnej sumy pieniężnej (art. 598¹⁶ KPC), w ok. 1% udzielono odpowiedzi, że zdarza się to „rzadko”, a w ok. 2% wskazano opcję „trudno powiedzieć”. W ok. 1% odpowiedzi zaznaczono odpowiedź „inne”, wyjaśniając, że rozważana jest taka ewentualność w jednej prowadzonej aktualnie sprawie.

Na pytanie kontrolne⁸⁹ o powody orzekania o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej, gdy nie są realizowane kontakty, mimo wydania nakazu zapłaty należnej sumy pieniężnej (art. 598¹⁶ KPC), konsekwentnie wskazywano, że nie orzekano o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej z powodu niewykonywania kontaktów. W jednym przypadku podano, że powodem takiego rozstrzygnięcia była alienacja rodzicielska.

Udzielając odpowiedzi na pytanie o podstawę prawną rozstrzygnięcia dotyczącego umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej, gdy nie są realizowane kontakty, mimo wydania nakazu zapłaty należnej sumy pieniężnej (art. 598¹⁶ KPC)⁹⁰, jeden sędzia wskazał na art. 109 § 2 pkt 5 KRO, dwóch sędziów powołało się na art. 109 § 1 KRO w związku z art. 109 § 2 pkt 5 KRO, a jeden odniósł się do orzecznictwa. W 82 przypadkach zaznaczono odpowiedź „inne” i doprecyzowano, że nie orzekano o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej w takim przypadku.

Odnosząc się do tego, jakie zostały podjęte czynności, w celu zweryfikowania, czy orzeczenie służy dobru małoletniego w przypadku orzeczenia o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej, gdy nie są realizowane kontakty, mimo wydania nakazu zapłaty należnej sumy pieniężnej (art. 598¹⁶ KPC), konsekwentnie odpowiadano, że nie zdarzyło się orzekać

⁸⁸ Wśród nich znalazła się np. odpowiedź „Nie badam, chyba że sąd zmieniałby wysokość sumy, jeśli zmieniłyby się okoliczności.”

⁸⁹ Było to pytanie otwarte.

⁹⁰ Możliwe było zaznaczenie więcej niż jednej odpowiedzi.

o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej, przy czym w dwóch przypadkach podano, że „zlecono przeprowadzenie wywiadu przez kuratora”.

Według ok. 9% badanych przepisy dotyczące realizacji kontaktów rodziców z dzieckiem (art. 598¹⁵ i n. KPC) spełniają swoją funkcję i są wystarczające (skuteczne). Około 31% sędziów uważa, że co do zasady przepisy spełniają swoją funkcję, ale wymagają nowelizacji. W ocenie ok. 9% ankietowanych przepisy wymagają innego stosowania (innej interpretacji). Dla 50% sędziów przepisy nie spełniają swojej funkcji i nie są wystarczające (skuteczne). Około 1% ankietowanych zaznaczyło odpowiedź „inne” i np. wyjaśniło, że orzeka zbyt krótko, aby wiążąco się wypowiadać.

Na pytanie „Jeśli Pan/Pani uważa, że powyższe przepisy wymagają nowelizacji lub innej wykładni, to w jakim kierunku powinny one zostać zmienione/być stosowane, aby skuteczność wskazanych przepisów była lepsza?”⁹¹, 40 sędziów odpowiedziało, że procedura powinna zostać uproszczona, 29 sędziów – że przepisy powinny zostać doprecyzowane, 4 ankietowanych było zdania, że suma pieniężna powinna być zasądzana w wyższej wysokości, 18 sędziów – że suma pieniężna nie powinna być orzekana na rzecz rodzica, a np. na rzecz fundacji lub stowarzyszenia, 2 badanych – że dziecko częściej powinno być umieszczane w pieczy zastępczej, 9 – że należałoby częściej zmieniać miejsce zamieszkania dziecka, ustalając je u rodzica, który dotychczas mieszkał z nim osobno, natomiast 29 zaproponowało ograniczenie roszczeń alimentacyjnych rodzica utrudniającego kontakty, 60 – ograniczenie władzy rodzicielskiej rodzica utrudniającego kontakty, a 32 – wprowadzenie kary aresztu lub innej za nierealizację kontaktów. W 97 przypadkach zaznaczono też odpowiedź „inne”. Przykładowo wskazano, że: „należałoby częściej zobowiązywać rodzica utrudniającego kontakty do terapii psychologicznej”, „powinna zostać wprowadzona odpowiedzialność karna za nierealizowanie kontaktów”, „powinno zmienić się przepisy o egzekucji sądowej – kwota wolna od zajęcia. W sytuacji, gdy wolne od zajęcia jest minimalne wynagrodzenie – osoby utrudniające kontakty są często nieegzekwowalne i nie ponoszą wobec tego żadnej sankcji. Zagrożenie umieszczeniem w pieczy zastępczej jest czysto hipotetyczne wobec kryzysu w pieczy zastępczej – braku miejsc. Nieefektywne są również zobowiązania do terapii, bo nie ma placówek, gdzie można ją odbywać nieodpłatnie. Brak placówek realizujących program ochrony więzi – spotkania w warunkach bezpiecznych. Jeden TKOPD nie wystarczy. MOPR-y/PCPR, OZSS nie dysponują praktycznie takimi możliwościami, mimo że ramy prawne już są. Postępowanie jest fikcyjnie tylko szybkie – skoro skutek orzeczenia TK stało się postępowaniem rozpoznawczym – z wysłuchaniem dziecka i ewentualnym badaniem wpływu rodzica na wolę dziecka, co wymaga opinii biegłych.”

Celem badania ankietowego było zbadanie częstotliwości i powodów orzekania o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej, gdy nie są realizowane kontakty, mimo wydania nakazu

⁹¹ Możliwe było zaznaczenie więcej niż jednej odpowiedzi.

zapłaty należnej sumy pieniężnej (art. 598¹⁶ KPC). Jak wynika z udzielonych odpowiedzi, aż w ok. 96% nie zdarzyło się sędziom orzekać o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej w takim przypadku. W tej sytuacji trudno udzielić reprezentatywnej odpowiedzi na pytanie dotyczące powodów orzekania o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej, gdy nie są realizowane kontakty, mimo wydania nakazu zapłaty należnej sumy pieniężnej (art. 598¹⁶ KPC).

2. Badanie aktowe

Przedstawienie wyników badania należy poprzedzić uwagą, że niejednokrotnie sądy rozstrzygając sprawę o wykonywanie kontaktów, korzystały z akt związkowych, których nie nadeszły do badania. Nie można więc wykluczyć, że dysponowały wiedzą o rodzinie, która wprost nie wynikała z przesłanych akt⁹².

Zaprezentowanie wyników badania aktowego trzeba też poprzedzić informacją o sposobie rozstrzygnięcia sprawy, ponieważ może ono rzutować na ostateczne wnioski. Przykładowo bowiem w sprawach, w których z uwagi na nieuzupełnienie braków formalnych wniosku zarządzono jego zwrot, sądy nie badały stanu majątkowego osoby niewykonywującej, niewłaściwie wykonującej lub naruszającej obowiązki wynikające z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem.

Tabela. Czy wszczęcie postępowania odniosło skutek w postaci realizacji kontaktów?

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Tak, wydano orzeczenie o zagrożeniu i umorzono postępowanie po 6 miesiącach od wydania postanowienia o zagrożeniu	24	13,3	15,8	15,8
Tak, ale brakuje postanowienia o umorzeniu	9	5,0	5,9	21,7
Tak, strony się pojednały i doszło do umorzenia postępowania	26	14,4	17,1	38,8
Nie wiadomo, nie uzupełniono braków formalnych i zarządzono zwrot wniosku	40	22,2	26,3	65,1
Nie wiadomo, postępowanie zawieszono	4	2,2	2,6	67,8
Wniosek o zagrożenie oddalono	21	11,7	13,8	81,6
Tak, ale dopiero po nakazaniu zapłaty	3	1,7	2,0	83,6
Tak, ale dopiero w toku postępowania o nakazanie strony się pojednały i doszło do umorzenia postępowania	2	1,1	1,3	84,9

⁹² Często postępowania o wykonywanie orzeczeń w sprawach dotyczących kontaktów toczą się równolegle do innych postępowań. Przykładowo, w jednej z badanych spraw ojciec dziecka złożył wniosek dopiero po kilku latach nierealizacji kontaktów, ponieważ, jak twierdził, nie wiedział o takiej możliwości, a dowiedział się o niej dopiero podczas sprawy o podwyższenie alimentów, w której jako uzasadnienie podwyższenia alimentów wskazano „brak kontaktów z dzieckiem”.

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Wniosek o nakazanie zapłaty oddalono	3	1,7	2,0	86,8
Mimo nakazania zapłaty kontakty nadal nie są realizowane	2	1,1	1,3	88,2
Nie można stwierdzić/inny przypadek	18	10,0	11,8	100,0
Ogółem	152	84,4	100,0	-
Wykluczono z badania	28	15,6	-	-
Ogółem	180	100,0	-	-

Źródło: Opracowanie własne.

Z uwagi na nieuzupełnienie braków formalnych wniosku w 40 przypadkach zarządzono jego zwrot. Sędziowie pouczali uczestników o możliwości złożenia kolejnego wniosku, ale w trakcie badania nie było możliwe zweryfikowanie, czy taki wniosek został złożony.

Jak już wskazano, jednym z celów badania aktowego było ustalenie, czy sądy badają stan majątkowy osoby niewykonującej, niewłaściwie wykonującej lub naruszającej obowiązki wynikające z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem.

W tym zakresie należy wskazać, że w ok. 55% badanych spraw zatrudnienie matki nie wynikało z akt. Zatrudnienie ojca nie wynikało z akt w ok. 62% badanych spraw⁹³.

Na pytanie, czy w aktach sprawy znajduje się dokumentacja sytuacji materialnej osoby, pod której pieczę dziecko pozostaje, w ok. 27% przypadków udzielono odpowiedzi twierdzącej⁹⁴, w ok. 58% – przeczącej. W ok. 12% spraw sytuacja materialna wynikała tylko z zeznań, a w ok. 3% spraw wystąpił „inny przypadek”. W ok. 8% przypadków dochód tej osoby wynosił mniej niż 3000,00 zł netto, w ok. 16% – od 3000,01 zł do 5000,00 zł netto, w ok. 5% – od 5000,01 zł do 7000,00 zł netto, w ok. 0,5% – od 7000,01 zł do 9000,00 zł netto i od 9000,01 zł do 11 000,00 zł netto, w ok. 2% – ponad 11 000,00 zł netto. W ok. 62% spraw dochodu nie można było określić, a w ok. 6% przypadków była to „inna sytuacja” (np. osoba pozostawała na utrzymaniu swoich rodziców – dziadków dziecka, utrzymywała się ze świadczeń socjalnych albo zarabiała nieregularnie i dorywczo).

Udzielając odpowiedzi na pytanie, czy w aktach sprawy znajduje się dokumentacja sytuacji materialnej osoby uprawnionej do kontaktów, pozytywnej odpowiedzi udzielono w ok. 18% przypadków⁹⁵, a negatywnej – w ok. 70% spraw. W ok. 11% przypadków sytuacja materialna

⁹³ Wskazane wyniki procentowe dotyczą 152 spraw (nie obejmują 28 spraw wyłączonych z badania). Uwaga ta odnosi się również do danych prezentowanych niżej.

⁹⁴ W tych przypadkach sytuacja materialna została wykazana np. dokumentem z innego postępowania, opinią biegłych, wywiadem środowiskowym, PIT-11, zaświadczeniem o wysokości zarobków, oświadczeniem o stanie majątkowym dołączanym do wniosku o zwolnienie od kosztów. Zasadniczo najbardziej pożądane dokumenty, czyli zeznanie podatkowe PIT i zaświadczenie o wysokości zarobków, znajdowały się w badanych sprawach najrzadziej.

⁹⁵ Jak wyżej.

wynikała tylko z zeznań, a w ok. 1% spraw wystąpiła „inna sytuacja”. W ok. 4% przypadków dochód tej osoby wynosił mniej niż 3000,00 zł netto, w ok. 11% – od 3000,01 zł do 5000,00 zł netto, w ok. 3% – od 5000,01 zł do 7000,00 zł netto, w ok. 2% – od 7000,01 zł do 9000,00 zł netto, w 0% – od 9000,01 zł do 11 000,00 zł netto, w ok. 1% – ponad 11 000,00 zł netto. W ok. 74% spraw dochód nie wynikał z akt, a w ok. 5% przypadków była to „inna sytuacja” (np. dochodu nie można było jednoznacznie sprecyzować z uwagi na zmiany w zatrudnieniu).

Można zatem stwierdzić, że potwierdziły się wyniki uprzednio prowadzonego badania, gdzie wskazano, że sądy w sposób niedoskonały weryfikują sytuację materialną osoby, w stosunku do której zastosowano jedną z sankcji majątkowych. Nie można więc wykluczyć, że zagrożenie bądź nakazanie zapłaty „sumy przymusowej” nie mogło spełnić swej funkcji w konsekwencji nieadekwatności jej wysokości do sytuacji majątkowej osoby „ukaranej”⁹⁶.

Celem badania aktowego było też ustalenie, w jakich kwotach sądy zagrażają nakazaniem zapłaty/orzekają nakaz zapłaty należnej sumy pieniężnej. W tym kontekście, w pierwszej kolejności, należy wskazać, że w sprawach o zagrożenie nakazaniem zapłaty za nierealizację kontaktów wnioskowaną kwotą zagrożenia była kwota 100,00 zł–300,00 zł w ok. 22% przypadków, 300,01 zł–500,00 zł w ok. 30%, 500,01 zł–800,00 zł w ok. 6%, 800,01 zł–1000,00 zł w ok. 12%, 1000,01 zł–2000,00 zł w ok. 5% i kwota ponad 2000,00 zł w ok. 3% przypadków. W ok. 22% spraw nie można było określić wnioskowanej kwoty⁹⁷. Najwyższą kwotą, której domagano się za nierealizację jednego kontaktu, było 10 000,00 zł. Taka sytuacja miała miejsce tylko w jednej sprawie. Jak wynika z powyższych danych, zasadniczo były to kwoty znacznie niższe. W badanych sprawach uczestnicy wskazywali: „rozumiem, że będę musiała płacić za brak kontaktów, ale nie zamierzam zmienić zdania”; „jeśli będę musiała zapłacić za niewykonywanie kontaktów, to ja i moi rodzice jesteśmy na to gotowi”; „podpisując ugodę, wiedziałem, że nie będę jej realizować”. Wyłączając przypadki, w których nie dochodziło do zagrożenia nakazaniem zapłaty (np. oddalenie lub zwrot wniosku), trzeba podkreślić, że najczęściej sądy wydawały postanowienia, w których groziły nakazaniem zapłaty kwoty 500,01 zł–800,00 zł. Niskie kwoty zagrożeń w zestawieniu z zacytowanymi wyżej wypowiedziami mogą świadczyć o nieefektywności postępowania.

W sprawach o nakazanie zapłaty za nierealizację kontaktów wnioskowaną kwotą było 100,00 zł–300,00 zł w ok. 36% przypadków, 300,01 zł–500,00 zł w ok. 46% i 500,01 zł–800,00 zł w ok. 18% przypadków. Wyłączając przypadki, w których nie dochodziło do nakazania zapłaty (np. oddalenie lub zwrot wniosku), należy zauważyć, że najczęściej sądy wydawały postanowienia, w których nakazywały zapłatę kwoty 300,01 zł–500,00 zł⁹⁸.

⁹⁶ E. Holewińska-Łapińska, *Postępowania...*, s. 86.

⁹⁷ Kwoty nie oznaczono, pozostawiono ją „do uznania sądu”, wskazano różne kwoty za różne rodzaje naruszeń lub podano rozbieżne wartości.

⁹⁸ Zasadniczo kwoty te nie zmieniały się w odniesieniu do kwot uprzedniego zagrożenia.

O ile można przyjąć, że co do zasady przy orzekaniu o wysokości kwoty sądy w sprawach o wykonywanie kontaktów starają się uwzględniać sytuację majątkową rodziców⁹⁹ (choć, jak wykazano, nie zawsze wynika to z dokumentów), o tyle trudno odnaleźć taką zależność w odniesieniu do wysokości należnych dziecku alimentów. W ok. 46% przypadków z akt sprawy nie wynikało, jaka jest wysokość orzeczonych/ugodzonych alimentów. W ok. 3% spraw była to kwota niższa od 500,00 zł, w ok. 29% – kwota od 500,00 zł do 1000,00 zł, w ok. 20% – od 1000,01 zł do 3000,00 zł, a w ok. 2% był to „inny przypadek” (np. rodzice ponosili koszty utrzymania dziecka po połowie)¹⁰⁰.

Z przeprowadzonego badania wynikają też wnioski niezwiązane z założonymi celami badawczymi, które jednak mogą być interesujące.

Podstawą ustalenia kontaktów z dzieckiem w ok. 21% badanych spraw był prawomocny wyrok rozwodowy, w ok. 8% było to postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia w sprawie o rozwód, w ok. 7% – prawomocne postanowienie w sprawie o ustalenie kontaktów, w ok. 8% – postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia w sprawie o ustalenie kontaktów, w ok. 25% była to ugoda sądowa, a w ok. 4% – ugoda zawarta przed mediatorem¹⁰¹. W ok. 11% spraw nie można było określić podstawy ustalenia kontaktów z dzieckiem, a w ok. 16% spraw podstawy ustalenia kontaktów były inne (np. zapadło postanowienie w sprawie o wydanie zarządzeń opiekuńczych lub postanowienie w sprawie o zmianę wyroku rozwodowego).

Średnia długość postępowania o zagrożenie nakazaniem zapłaty wynosiła 244 dni, a postępowania o nakazanie zapłaty – 295 dni.

Z dokonanej analizy wynika, że wszczęcie postępowania w sprawach o zagrożenie nakazaniem zapłaty za nierealizację kontaktów następowało w ok. 34% z wniosku matek¹⁰², a w ok. 66% – z wniosku ojców¹⁰³. Wszczęcie postępowania w sprawach o nakazanie zapłaty za nierealizację kontaktów (oraz o nakazanie zapłaty toczącej się pod jedną sygnaturą ze sprawą o zagrożenie) następowało w ok. 27% z wniosku matek, a w ok. 73% – z wniosku ojców.

W sprawach o zagrożenie nakazaniem zapłaty w ok. 11% spraw matki były reprezentowane przez profesjonalnych pełnomocników, w ok. 18% spraw przez profesjonalnych pełnomocników byli reprezentowani ojcowie, w ok. 25% spraw pełnomocnicy reprezentowali obu

⁹⁹ Widoczna była tendencja do koncentrowania się na sytuacji majątkowej osoby niewykonywającej, niewłaściwie wykonującej lub naruszającej obowiązki wynikające z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem.

¹⁰⁰ Jeżeli sprawa o wykonanie kontaktów dotyczyła rodzeństwa, kwoty zasądzonych alimentów sumowano.

¹⁰¹ Nawet zatem wspólnie wypracowane przez rodziców rozwiązanie w zakresie kontaktów z dzieckiem nie gwarantuje ich prawidłowej realizacji.

¹⁰² W tym w ok. 18% przypadków matki składały wniosek jako uprawnione do kontaktów z dziećmi. W ok. 82% przypadków matki składały wniosek, domagając się prawidłowej realizacji kontaktów z dziećmi przez ojców.

¹⁰³ Odnotowano tylko jeden przypadek, w którym ojciec składając wniosek, domagał się prawidłowej realizacji kontaktów z dzieckiem przez matkę. W pozostałych przypadkach ojcowie składali wnioski jako uprawnieni do kontaktów.

rodziców. W ok. 46% spraw żaden z rodziców nie był reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika.

W sprawach o nakazanie zapłaty w ok. 19% spraw matki były reprezentowane przez profesjonalnych pełnomocników, w ok. 27% spraw przez profesjonalnych pełnomocników byli reprezentowani ojcowie, w ok. 27% spraw pełnomocnicy reprezentowali obu rodziców. W ok. 27% spraw żaden z rodziców nie był reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika.

W sprawach o zagrożenie nakazaniem zapłaty dominowały sytuacje, w których dochodziło do zagrożenia z uwagi na więcej niż 10 przypadków naruszeń. Tylko w jednej sprawie sąd zagroził matce dziecka nakazaniem zapłaty za dwukrotną nierealizację kontaktów. W tej sprawie matka dziecka przyznała, że dwukrotnie nie zrealizowała kontaktu i zgodziła się na zagrożenie.

W sprawach o nakazanie zapłaty również dominowały sytuacje, w których dochodziło do zagrożenia z uwagi na więcej niż 10 przypadków naruszeń.

Czas trwania okoliczności uzasadniających wszczęcie postępowania o zagrożenie nakazaniem zapłaty wynosił, w przeważającej liczbie przypadków, ponad 6 miesięcy. Czas trwania okoliczności uzasadniających wszczęcie postępowania o nakazanie zapłaty był krótszy i wynosił w, przeważającej liczbie przypadków, od 2 tygodni do 1 miesiąca.

W sprawach o zagrożenie nakazaniem zapłaty sąd przeprowadził wysłuchanie dziecka w ok. 3% spraw. W ok. 94% spraw wysłuchania nie przeprowadzono¹⁰⁴. Około 3% spraw zakwalifikowano do kategorii „inny przypadek”¹⁰⁵. Warto też odnotować, że w jednej ze spraw sąd „pomiął dowód z wysłuchania małoletniej jako nieuzasadniony w toku postępowania o wykonywanie kontaktów na podstawie art. 235² § 1 pkt 2 i 3 KPC”. W jednej z badanych spraw notatka z wysłuchania dziecka była ogólnodostępna (wszyta do akt sprawy, niezabezpieczona). W sprawach o nakazanie zapłaty w ani jednej sprawie nie przeprowadzono wysłuchania dziecka.

Postępowanie zostało umorzone na podstawie art. 598²⁰ KPC w ok. 18% spraw. Nie doszło do umorzenia postępowania na podstawie wskazanego wyżej przepisu w ok. 82% spraw.

Tylko w jednej ze zbadanych spraw strony zawarły ugodę przed sądem w przedmiocie zagrożenia. Ugoda miała następującą treść: „zagraża się uczestniczce postępowania nakazaniem zapłaty na rzecz wnioskodawcy kwoty po... zł za każde naruszenie wykonania

¹⁰⁴ Należy jednak wskazać, że w niektórych sprawach do akt dołączano opinie biegłych Opiniodawczych Zespołów Sądowych Specjalistów (OZSS) z innych postępowań, przed którymi małoletni wyrażali swoje stanowiska. Powyższego nie odnotowywano jednak w kwestionariuszu badawczym. Dodatkowo trzeba zaznaczyć, że w sprawach, w których dochodziło do zwrotu wniosku lub umorzenia postępowania, nie było potrzeby wysłuchiwanie małoletnich.

¹⁰⁵ Była to np. sprawa, w której odnotowano stawiennictwo małoletniego, ale zabrakło informacji o przeprowadzeniu wysłuchania, albo taka, w której wyznaczono termin wysłuchania, ale cofnięto wnioski i umorzono postępowanie.

obowiązku wynikającego z punktu 4 wyroku Sądu Okręgowego w... dotyczącego kontaktów wnioskodawcy z małoletnimi dziećmi stron.”.

Tylko w jednej z nadesłanych spraw w treści postanowienia o nakazaniu zapłaty zamieszczono numery PESEL uczestników postępowania (można przypuszczać, że dla celów egzekucyjnych). W żadnej sprawie nie znalazły się informacje o egzekucji, co być może czyni zasadnym zasygnalizowany wyżej postulat dotyczący wprowadzenia obowiązku zamieszczenia w aktach sądowych spraw o wykonywanie kontaktów informacji o tym, czy osoba zobowiązana spełniła dobrowolnie świadczenie zapłaty, czy była prowadzona egzekucja, a jeżeli tak, to czy była ona skuteczna¹⁰⁶.

¹⁰⁶ P. Woś, *Przeciwdziałanie...*, s. 300.

IV. Studium przypadków

Jak już zaznaczono w drugiej części, badanie obejmowało 180 spraw o wykonywanie kontaktów. Kilka z nich opisano poniżej.

Przypadek pierwszy.

Sąd Rejonowy w Suwałkach.

Wnioskodawczyni (matka małoletniej), urodzona w 1985 r., wykształcenie: średnie, zatrudnienie: umowa o pracę, dochód: 3500,00 zł netto.

Uczestnik postępowania (ojciec małoletniej), urodzony w 1985 r., wykształcenie: zasadnicze zawodowe, zatrudnienie: umowa o pracę, dochód: 3500,00 zł netto, zobowiązany dołożenia alimentów na córkę w kwocie po 800,00 zł miesięcznie.

Małoletnia córka uczestników postępowania, urodzona w 2021 r., mieszka z matką, uczęszcza do żłobka.

Sprawa o zagrożenie uczestnikowi postępowania (ojcu małoletniej) nakazaniem zapłaty kwoty 350,00 zł za nierealizację kontaktów, a następnie, w ramach tej samej sygnatury, sprawa o nakazanie zapłaty kwoty 350,00 zł za nierealizację kontaktów. Sąd nie wydał postanowienia o umorzeniu postępowania na podstawie art. 598²⁰ KPC, ponieważ przed upływem 6 miesięcy od uprawomocnienia ostatniego postanowienia wpłynął kolejny wniosek w sprawie wykonywania kontaktów.

Data wszczęcia postępowania o zagrożenie nakazaniem zapłaty: 11.01.2023 r.

Data prawomocnego zakończenia postępowania o zagrożenie nakazaniem zapłaty: 20.05.2023 r.

Czas trwania postępowania o zagrożenie nakazaniem zapłaty: 128 dni (4 miesiące i 9 dni).

Liczba naruszeń: ponad 10 przypadków.

Czas trwania okoliczności uzasadniających wszczęcie postępowania o zagrożenie nakazaniem zapłaty: ponad 6 miesięcy.

Data wszczęcia postępowania o nakazanie zapłaty: 21.06.2023 r.

Data prawomocnego zakończenia postępowania o nakazanie zapłaty: 14.05.2024 r.

Czas trwania postępowania o nakazanie zapłaty: 328 dni (10 miesięcy i 23 dni).

Liczba naruszeń: ponad 10 przypadków.

Czas trwania okoliczności uzasadniających wszczęcie postępowania o nakazanie zapłaty: do 1 miesiąca.

Stan faktyczny sprawy i rozstrzygnięcie: w 2022 r. rodzice małoletniej zawarli ugodę sądową, w ramach której uczestnik postępowania miał kontaktować się z córką m.in. w pierwszy i trzeci weekend w piątek w godzinach od 15.00 do 18.00 oraz w sobotę i niedzielę w godzinach od 9.00 do 17.00. Wobec braku realizacji ugody wnioskodawczynie (matka małoletniej) wszczęła postępowanie o zagrożenie nakazaniem zapłaty ojcu dziecka kwoty 350,00 zł za nierealizację kontaktów. Sąd zlecił przeprowadzenie wywiadów środowiskowych w miejscach zamieszkania rodziców dziecka i ustalił, że kontakty nie są realizowane, zbadał sytuację materialną uczestników postępowania, a następnie wydał postanowienie, w którym zagroził ojcu dziecka nakazaniem zapłaty kwoty 350,00 zł za nierealizację kontaktów (za każde naruszenie obowiązków wynikających z ugody). Uczestnik postępowania nadal nie wywiązywał się z zawartej ugody, wobec czego wnioskodawczynie, po upływie miesiąca od uprawomocnienia się postanowienia o zagrożeniu, złożyła wniosek o nakazanie zapłaty kwoty 350,00 zł za każdy niezrealizowany kontakt. W toku sprawy wnioskodawczynie, wraz z upływem czasu, systematycznie składała kolejne wnioski, domagając się, aby ojciec dziecka spędzał z nim czas. Uczestnik postępowania powoływał się na zły stan zdrowia, wyrażający się w zaburzeniach lękowo-depresyjnych oraz problemy w pracy. Wskazał, że nie chce realizować kontaktów z córką, nie czuje się z nią związany. Złożył wniosek o zawieszenie postępowania do czasu prawomocnego zakończenia sprawy o zmianę sposobu uregulowania kontaktów (w sprawie o zmianę sposobu uregulowania kontaktów uczestnik postępowania domagał się uchylenia ugody). Sąd oddalił wniosek uczestnika postępowania o zawieszenie postępowania, zlecił przeprowadzenie kolejnych wywiadów środowiskowych i sporządzenie opinii przez biegłego psychiatrę w celu m.in. ustalenia „prawidłowości postaw rodzicielskich” obu rodziców, a także „kwalifikacji do wykonywania obowiązków wynikających z władzy rodzicielskiej” i „ustalenia więzi emocjonalnych z dzieckiem (...)”. Dodatkowo sąd zwrócił się z pytaniem do biegłego, czy ojciec małoletniej, mając stwierdzone zaburzenia lękowo-depresyjne, jest w stanie prawidłowo sprawować opiekę nad dzieckiem. W analizowanej sprawie sąd wydał postanowienie, w którym oddalił wnioski o nakazanie zapłaty

kwoty 350,00 zł za nierealizację kontaktów. Uzasadniając swoje rozstrzygnięcie, wskazał, że bezsprzecznie nie dochodzi do realizacji kontaktów wynikających z ugody i, pomimo zagrożenia nakazaniem zapłaty, uczestnik postępowania nie odnowił kontaktów z córką. Mimo to sąd powołał się na dobro małoletniej i podkreślił, że przymuszenie ojca do kontaktów nie jest celowe. Przytoczył przy tym fragment opinii biegłego, z której wynika, że kontakty nie powinny być realizowane, a cechy osobowości uczestnika postępowania nie rokują podjęcia odpowiedzialnego rodzicielstwa, włączenia się w proces wychowawczy i nawiązania więzi z dzieckiem. Sąd uznał, że w sprawie nie ma możliwości zapewnienia dziecku bezpieczeństwa przez ojca. Ojciec nie potrafi zaspokoić potrzeb emocjonalnych i rozwojowych córki, wymaga wsparcia psychiatrycznego, stąd też wnioski należało oddalić. Odrębnie należy zauważyć, że przed uprawomocnieniem się postanowienia o oddaleniu wniosków o nakazanie zapłaty wydano rozstrzygnięcie, w którym uchylono ugodę z 2022 r. dotyczącą realizacji kontaktów ojca z córką.

Przypadek drugi.

Sąd Rejonowy w Bytomiu.

Wnioskodawczyni (matka małoletniego), urodzona w 1978 r., wykształcenie: nie wynika z akt, zatrudnienie: umowa o pracę, dochód: 3300,00 zł netto.

Uczestnik postępowania (ojciec małoletniego), urodzony w 1984 r., wykształcenie: nie wynika z akt, zatrudnienie: umowa o pracę, dochód: 3500,00 zł netto oraz renta 700,00 zł, brakuje informacji, czy jest on zobowiązany do łożenia alimentów na syna.

Małoletni syn uczestników postępowania, urodzony w 2017 r., mieszka z matką, uczęszcza do „zerówki”.

Sprawa o zagrożenie uczestnikowi postępowania (ojcu małoletniego) nakazaniem zapłaty kwoty 1000,00 zł za nierealizację kontaktów, a następnie, w ramach tej samej sygnatury, sprawa z wniosku wzajemnego ojca dziecka o zagrożenie matce dziecka nakazaniem zapłaty kwoty 300,00 zł za nierealizację kontaktów.

Data wszczęcia postępowania o zagrożenie nakazaniem zapłaty (z wniosku matki): 2.08.2023 r.

Data wszczęcia postępowania wzajemnego o zagrożenie nakazaniem zapłaty (z wniosku ojca): 18.12.2023 r.

Data prawomocnego zakończenia postępowania o zagrożenie nakazaniem zapłaty z wniosku matki i ojca: 21.05.2024 r.

Czas trwania postępowania o zagrożenie nakazaniem zapłaty: 154 dni (5 miesięcy i 3 dni).

Liczba naruszeń: ponad 10 przypadków.

Czas trwania okoliczności uzasadniających wszczęcie postępowania o zagrożenie nakazaniem zapłaty: ponad 6 miesięcy.

Stan faktyczny sprawy i rozstrzygnięcie: w 2021 r. rodzice małoletniego zawarli ugodę sądową, w ramach której m.in. uczestnik postępowania miał przyjeżdżać do syna w każdy wtorek nieparzysty razem ze swoimi rodzicami (dziadkami dziecka) i wspólnie spędzać czas z dzieckiem oraz matką dziecka (kontakty pięcioosobowe). Ponadto uczestnik postępowania miał przyjeżdżać do syna w każdy wtorek parzysty i spędzać czas z dzieckiem, matką dziecka oraz jej rodzicami (dziadkami dziecka ze strony matki). Wobec braku realizacji ugody wnioskodawczyni (matka małoletniego) wszczęła postępowanie o zagrożenie nakazaniem zapłaty ojcu dziecka kwoty 1000,00 zł za nierealizację kontaktów. W odpowiedzi na wniosek ojciec dziecka domagał się zagrożenia nakazaniem zapłaty matce dziecka kwotą 300,00 zł. Na podstawie zeznań uczestników postępowania sąd ustalił ich sytuację materialną. Powołując się na zeznania świadków, ustalił także, że kontakty nie są realizowane, a następnie wydał postanowienie, w którym oddalił wnioski uczestników postępowania. Uzasadniając swoje rozstrzygnięcie, sąd wskazał, że kontakty ojca z synem odbywają się nieregularnie z różnych przyczyn, ale najczęściej są to przyczyny niezawinione lub niezależne od rodziców dziecka. Sąd podkreślił m.in., że nie można uznać, by nieusprawiedliwioną okolicznością braku realizacji kontaktów ojca z synem była niedyspozycja zdrowotna babki ojczystej, ponieważ jest to okoliczność niezależna od uczestnika postępowania (wnioskodawcy wzajemnego). Zauważono też, że w sprawie o wykonanie kontaktów sąd nie bada zasadności ustalonego sposobu realizacji kontaktów z dzieckiem i nie ma możliwości zmiany poczynionych ustaleń. Po stronie matki dziecka sąd również nie dostrzegł zawinionego naruszenia wykonywania obowiązków wynikających z ugody sądowej. Jak podał, matka dziecka wykazała, że do kontaktów nie dochodziło wtedy, gdy małoletni przybywał na oddziale rehabilitacyjno-pulmonologicznym.

Przypadek trzeci.

Sąd Rejonowy w Cieszynie.

Wnioskodawca (ojciec małoletnich), urodzony w 1981 r., zatrudnienie: umowa o pracę, dochód: 4000,00 zł netto, zobowiązany do łożenia alimentów na dzieci w kwocie po 1500,00 zł miesięcznie łącznie.

Uczestniczka postępowania (matka małoletnich), urodzona w 1986 r., zatrudnienie: umowa o pracę, dochód: „najniższa krajowa”.

Małoletnia córka uczestników postępowania, urodzona w 2007 r., mieszka z matką, uczęszcza do liceum.

Małoletni syn uczestników postępowania, urodzony w 2011 r., mieszka z matką.

Sprawa o zagrożenie uczestnicze postępowania (matce małoletnich) nakazaniem zapłaty kwoty 2000,00 zł za nierealizację kontaktów. Sąd nie wydał postanowienia o umorzeniu postępowania na podstawie art. 598²⁰ KPC, ponieważ zawieszono postępowanie do czasu rozstrzygnięcia sprawy o zmianę kontaktów.

Data wszczęcia postępowania o zagrożenie nakazaniem zapłaty: 5.05.2023 r.

Data prawomocnego zakończenia postępowania o zagrożenie nakazaniem zapłaty (postanowienia o zawieszeniu postępowania): 14.03.2024 r.

Czas trwania postępowania o zagrożenie nakazaniem zapłaty: 314 dni (10 miesięcy i 9 dni).

Liczba naruszeń: ponad 10 przypadków.

Czas trwania okoliczności uzasadniających wszczęcie postępowania o zagrożenie nakazaniem zapłaty: od 5 miesięcy do 6 miesięcy.

Stan faktyczny sprawy i rozstrzygnięcie: w 2022 r. sąd rozwodowy rozwiązał małżeństwo stron i uregulował kontakty ojca z małoletnimi dziećmi. Wobec braku realizacji kontaktów wnioskodawca (ojciec małoletnich) w maju 2023 r. wszczął postępowanie o zagrożenie nakazaniem zapłaty matce dzieci kwoty 2000,00 zł za nierealizację kontaktów. Sąd ustalił, że kontakty nie są realizowane, zbadał sytuację materialną uczestników postępowania, a następnie wydał postanowienie, w którym zagroził matce dzieci nakazaniem zapłaty kwoty 500,00 zł za nierealizację kontaktów. Sąd oddalił wniosek o dopuszczenie dowodu z opinii biegłych z OZSS, podając, że toczy się postępowanie o zmianę kontaktów i to w tej sprawie taki wniosek powinien zostać złożony. Wskazał, że postępowanie o zagrożenie nakazaniem zapłaty ma doprowadzić do realizacji już ustalonych kontaktów, wobec czego przeprowadzenie dowodu z opinii OZSS nie jest właściwe. Zażalenie na postanowienie wniosła uczestniczka postępowania. Doprowadziło ono do uchylecia postanowienia i przekazania sprawy sądowi rejonowemu do ponownego rozpoznania. Uzasadniając rozstrzygnięcie, sąd odwoławczy wskazał, że w sprawie o zmianę kontaktów wydano postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia, zgodnie z którym ojcu dzieci zakazano kontaktów z małoletnimi. Orzeczenie to zapadło po wysłuchaniu małoletnich, którzy „wyrazili brak woli kontaktów ojcem”. Te okoliczności sąd odwoławczy zakwalifikował jako „nowe w sprawie”. Następnie podkreślił, że – co do zasady – należy zgodzić się z twierdzeniem sądu rejonowego, że postępowanie o zagrożenie nakazaniem zapłaty ma na celu realizację już ustalonych kontaktów, do czego nie jest potrzebna opinia biegłych z OZSS, zwrócił jednak uwagę, że po wydaniu wyroku TK z 22.06.2022 r. (SK 3/20, Dz.U. 2022 r. poz. 1371) należy zbadać, czy nierealizacja kontaktów wynika z woli samego dziecka oraz czy na tę wolę ma wpływ postawa drugiego z rodziców, a zbadanie tego najczęściej wymaga wiedzy specjalistycznej i dopuszczenia dowodu z opinii OZSS. W konsekwencji sąd rejonowy zawiesił postępowanie do czasu zakończenia postępowania o zmianę kontaktów.

Przypadek czwarty.

Sąd Rejonowy w Żarach.

Wnioskodawca (matka małoletnich), urodzona w 1976 r., zatrudnienie: nie wynika z akt, dochód: nie wynika z akt.

Uczestnik postępowania (ojciec małoletnich), urodzony w 1978 r., zatrudnienie: „pracuję w Niemczech”, dochód: „ok. 2.00 euro zarabiam”, zobowiązany do łożenia alimentów na dzieci w kwocie po 1000,00 zł miesięcznie łącznie.

Małoletni syn uczestników postępowania, urodzony w 2008 r.

Małoletni syn uczestników postępowania, urodzony w 2010 r.

Sprawa o zagrożenie uczestnikowi postępowania (ojcu małoletnich) nakazaniem zapłaty za nierealizację kontaktów (nie wskazano kwoty, której domaga się wnioskodawczyni). Sąd wydał postanowienie o umorzeniu postępowania na podstawie art. 598²⁰ KPC.

Data wszczęcia postępowania o zagrożenie nakazaniem zapłaty: 4.01.2023 r.

Data prawomocnego zakończenia postępowania o zagrożenie nakazaniem zapłaty (postanowienia o umorzeniu postępowania na podstawie art. 598²⁰ KPC): 17.01.2024 r.

Czas trwania postępowania o zagrożenie nakazaniem zapłaty: 378 dni (12 miesięcy i 13 dni).

Liczba naruszeń: nie ustalono.

Czas trwania okoliczności uzasadniających wszczęcie postępowania o zagrożenie nakazaniem zapłaty: ponad 6 miesięcy.

Stan faktyczny sprawy i rozstrzygnięcie: wnioskiem złożonym w styczniu 2023 r. zwrócono się o zagrożenie nakazaniem zapłaty za nierealizację kontaktów ojca z synami. Wniosek był lakoniczny, nie dołączono do niego dokumentu stwierdzającego podstawę uregulowania kontaktów. Akta nie zawierały również odpisów zupełnych aktów urodzenia z urzędu stanu cywilnego. W aktach sprawy znalazło się wyłącznie pismo wnioskodawczyni, w którym wnosi ona o dołączenie do akt informacji z innej sprawy o uregulowanie kontaktów (akta te nie zostały nadesłane do badania). Do badanych akt w sprawie o zagrożenie nakazaniem zapłaty za nierealizację kontaktów dołączono kopię pisma sporządzonego przez komornika, z której wynika, że egzekucja przeciwko dłużnikowi (uczestnikowi postępowania) jest bezskuteczna. Akta sprawy zawierały niewiele danych, nie zlecono sporządzenia wywiadu środowiskowego, nie wysłuchano małoletnich, mimo to sąd w punkcie pierwszym postanowienia zagroził uczestnikowi postępowania nakazaniem zapłaty kwoty po 200,00 zł za każde naruszenie obowiązków odebrania małoletnich zgodnie z punktem I ugody i w punkcie drugim postanowienia zagroził uczestnikowi postępowania nakazaniem zapłaty kwoty po 500,00 zł za każde naruszenie obowiązków odebrania małoletnich zgodnie z punktami II-IV ugody. Ugoda nie została dołączona do akt. Z zeznań uczestnika postępowania wynikało, że pracuje on w Niemczech, a gdy jest

w Polsce, to próbuje się spotkać z synami i chce zmiany kontaktów, aby móc się wywiązywać z zobowiązań.

Przypadek piąty.

Sąd Rejonowy w Kętrzynie.

Wnioskodawczyni (matka małoletniego), urodzona w 1992 r., przebywa w zakładzie karnym.

Uczestnik postępowania (ojciec małoletniego), nie ustalono jego sytuacji materialnej.

Małoletni syn uczestników postępowania, z akt sprawy wynika, że na dzień 6 października 2023 r. miał 2,5 roku oraz zamieszkiwał z ojcem.

Sprawa o zagrożenie uczestnikowi postępowania (ojcu małoletniego) nakazaniem zapłaty za nierealizację kontaktów (nie wskazano wysokości żądanej kwoty).

Data wszczęcia postępowania o zagrożenie nakazaniem zapłaty: 15.06.2023 r.

Data prawomocnego zakończenia postępowania o zagrożenie nakazaniem zapłaty: 26.03.2024 r.

Czas trwania postępowania o zagrożenie nakazaniem zapłaty: 285 dni (9 miesięcy i 11 dni).

Liczba naruszeń: nie stwierdzono.

Czas trwania okoliczności uzasadniających wszczęcie postępowania o zagrożenie nakazaniem zapłaty: ponad 2 miesiące.

Stan faktyczny sprawy i rozstrzygnięcie: postanowieniem z 2023 r. sąd rejonowy ustalił kontakty wnioskodawczyni z małoletnim synem m.in. raz na dwa tygodnie za pomocą środków komunikowania się na odległość i raz na dwa miesiące osobiście, w miejscu odbywania przez wnioskodawczynię kary pozbawienia wolności. Wobec braku realizacji kontaktów stacjonarnych wnioskodawczyni (matka małoletniego) wszczęła postępowanie o zagrożenie nakazaniem zapłaty ojcu dziecka za nierealizację kontaktów. Sąd podczas rozprawy przesłuchał uczestnika postępowania, a następnie wydał postanowienie o oddaleniu wniosku. W uzasadnieniu postanowienia wskazał, że w jego ocenie nie doszło do naruszenia przez ojca dziecka obowiązków wynikających z postanowienia regulującego kontakty. Podał, że: „istotnie dotychczas kontakty małoletniego syna z matką w zakładzie karnym nie odbyły się. Niemniej jednak w ocenie sądu nie należy karać uczestnika za brak ich realizacji.”. Sąd powołał się na sytuację życiową uczestnika postępowania oraz fakt, że wnioskodawczyni przebywa w zakładzie karnym oddalonym o ok. 230 km od miejsca zamieszkania małoletniego. Sąd nie odniósł się do tego, czy przy regulowaniu kontaktów matka dziecka przebywała w tym samym zakładzie karnym. Na postanowienie wnioskodawczyni złożyła zażalenie, które zostało oddalone.

Przypadek szósty.

Sąd Rejonowy w Koninie.

Wnioskodawca (ojciec małoletniej), urodzony w 1986 r., sytuacja majątkowa nie wynika z akt.

Uczestniczka postępowania (matka małoletniej), urodzona w 1991 r., sytuacja majątkowa nie wynika z akt.

Małoletnia córka uczestników postępowania, urodzona w 2019 r., brak innych informacji.

Sprawa o nakazanie uczestniczce postępowania (matce małoletniej) zapłaty kwoty 200,00 zł za nierealizację kontaktów.

Data wszczęcia postępowania o nakazanie zapłaty: 14.03.2022 r.

Data prawomocnego zakończenia postępowania o nakazanie zapłaty: 25.10.2023 r.

Czas trwania postępowania o nakazanie zapłaty: 589 dni (19 miesięcy i 10 dni).

Liczba naruszeń: ponad 10 przypadków.

Czas trwania okoliczności uzasadniających wszczęcie postępowania o nakazanie zapłaty: ponad 6 miesięcy.

Stan faktyczny sprawy i rozstrzygnięcie: wnioskodawca (ojciec małoletniej) złożył 14.03.2022 r. wniosek o nakazanie zapłaty sumy pieniężnej w kwocie 800,00 zł za nierealizację 4 kontaktów. Do wniosku dołączył kserokopię potwierdzoną za zgodność z oryginałem postanowienia sądu z 31.05.2021 r. o udzieleniu zabezpieczenia, zgodnie z którym m.in. kontakty ojca mają się odbywać dwa dni w tygodniu liczone od poniedziałku do piątku w godzinach od 10.00 do 15.00, przy czym ojciec dziecka ma uprzednio wskazać matce małoletniej daty kontaktów do 20. dnia każdego miesiąca przy uwzględnieniu harmonogramu jego pracy. W postanowieniu wskazano również, że matka jest zobowiązana wydać dziecko pod rygorem nakazania zapłaty kwoty 200,00 zł na rzecz ojca dziecka. Do wniosku dołączono kopię harmonogramu podpisaną wyłącznie przez ojca dziecka. Sąd rejonowy doręczył matce dziecka odpis wniosku i zobowiązał do odpowiedzi w terminie 14 dni, informując, że na podstawie art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych skierował sprawę do rozpoznania na posiedzenie niejawnie; 12.05.2022 r. sąd rejonowy nakazał matce dziecka zapłatę na rzecz ojca dziecka kwoty 800,00 zł. Ojciec dziecka 13.05.2022 r. złożył analogiczny wniosek, domagając się zapłaty sumy pieniężnej w wysokości 1600,00 zł za nierealizację dalszych 8 kontaktów. Taki sam wniosek ojciec dziecka złożył 13.07.2022 r., przy czym zmieniły się daty niezrealizowanych kontaktów, a do wniosku dołączono dodatkowo kserokopię ugody potwierdzonej za zgodność z oryginałem z innej sprawy, z 13.05.2022 r., dotyczącej kontaktów, w której m.in. zmodyfikowano treść postanowienia sądu z 31.05.2021 r.; 30.08.2022 r. sąd rejonowy nakazał

matce dziecka zapłatę na rzecz ojca dziecka kwoty 3200,00 zł. Ojciec dziecka 19.10.2022 r. złożył kolejny wniosek, domagając się zapłaty sumy pieniężnej w wysokości 1400,00 zł za nierealizację dalszych 7 kontaktów; 22.02.2022 r. sąd rejonowy nakazał matce dziecka zapłatę na rzecz ojca kwoty 1400,00 zł. Wszystkie powyższe postanowienia zostały wydane na posiedzeniu niejawnym. W aktach sprawy brakuje oryginałów dokumentów oraz informacji o sytuacji majątkowej osoby zobowiązanej do kontaktów. Matka dziecka 6.03.2023 r. złożyła „sprzeciw od nakazu zapłaty sumy pieniężnej”. Wskazała, że ojciec małoletniej przesyła do sądu wnioski, w których podaje fałszywe informacje. Podkreśliła, że jeśli nie dochodziło do kontaktów, to z powodu choroby dziecka, i przedstawiła kopię karty zdrowia córki. Pismo potraktowano jako zażalenie i przekazano do sądu okręgowego, który odrzucił zażalenie z uwagi na to, że uczestniczka postępowania nie złożyła uprzednio wniosku o sporządzenie uzasadnienia postanowienia. Postanowieniem z 27.09.2023 r. umorzono postępowanie i ustalono, że uczestnicy pozostają przy poniesionych kosztach postępowania. Postanowienie uprawomocniło się 25.10.2023 r.

V. Wnioski

Celem pierwszej części badania było określenie częstotliwości i powodów orzekania o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej, gdy nie są realizowane kontakty, mimo wydania nakazu zapłaty należnej sumy pieniężnej (art. 598¹⁶ KPC). Z analizy nadesłanych odpowiedzi wynika, że aż w ok. 96% sędziom nie zdarzyło się orzekać o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej w takim przypadku. Ponadto należy zauważyć, że w ani jednej ze 180 nadesłanych do badania spraw nie umieszczono dziecka w pieczy zastępczej z powodu nierealizowania lub niewłaściwego realizowania kontaktów z dzieckiem.

Badanie ankietowe pozwala też na wskazanie, że co drugi sędzia (50%) uważa, iż przepisy dotyczące realizacji kontaktów rodziców z dzieckiem (art. 598¹⁵ i n. KPC) nie spełniają swojej funkcji i nie są wystarczające (skuteczne).

Celem drugiej części badania było: ustalenie, czy sądy badają stan majątkowy osoby niewykonującej, niewłaściwie wykonującej lub naruszającej obowiązki wynikające z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem; zbadanie, w jakich kwotach sądy orzekają nakaz zapłaty należnej sumy pieniężnej; próba powiązania orzekanej kwoty ze stanem majątkowym rodziców; względnie odniesienie tej kwoty do wysokości należnych dziecku alimentów. W aspekcie zakreślonego celu badania przede wszystkim można wskazać, że sądy w sposób niewystarczający badają stan majątkowy osoby niewykonującej, niewłaściwie wykonującej lub naruszającej obowiązki wynikające z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem¹⁰⁷. Potwierdziły się zatem wyniki uprzednio prowadzonego badania, zgodnie z którymi sądy w sposób niedoskonały weryfikują sytuację materialną osoby, w stosunku do

¹⁰⁷ Na marginesie warto zauważyć, że z wypełnionych ankiet można wysnuć wniosek przeciwny, gdyż z udzielonych odpowiedzi wynika, że w sprawach o zagrożenie nakazaniem zapłaty za nierealizację kontaktów tylko ok. 1% sędziów nie bada sytuacji majątkowej osoby uprawnionej i osoby zobowiązanej do kontaktów. W sprawach o nakazanie zapłaty jest to, odpowiednio, ok. 27%. Badania ankietowe i aktowe potwierdzają jednak, że zarówno w sprawach o zagrożenie nakazaniem zapłaty, jak i w sprawach o nakazanie zapłaty sędziowie, zgodnie z art. 598¹⁵ KPC, częściej badają sytuację majątkową osoby, której dotyczy zagrożenie nakazaniem zapłaty/nakazanie zapłaty.

której zastosowano jedną z sankcji majątkowych¹⁰⁸. Analiza nadesłanych akt, w kontekście pytania, w jakich kwotach sądy orzekają nakaz zapłaty należnej sumy pieniężnej, prowadzi natomiast do wniosku, że najczęściej sądy wydawały postanowienia, w których groziły nakazaniem zapłaty kwoty 500,01 zł–800,00 zł i w których nakazywały zapłatę kwoty 300,01 zł–500,00 zł. Niskie kwoty mogą świadczyć o nieefektywności postępowań. Wysokość tych kwot uniemożliwia dokonanie powiązania orzekanej kwoty ze stanem majątkowym rodziców. Ponadto badanie aktowe wykazało, że w ok. 46% przypadków z akt sprawy nie wynika, jaka jest wysokość orzeczonych/ugodzonych alimentów na dziecko.

Przeprowadzenie badania aktowego pozwala także na dokonanie innych spostrzeżeń, wykraczających poza założony cel badawczy. Przede wszystkim sądy uzasadniając swoje rozstrzygnięcia, powoływały się na wyrok TK z 22.06.2022 r. (SK 3/20, Dz.U. 2022 r. poz. 1371)¹⁰⁹. Można również przyjąć, że z jednej strony sądy dokonują trafnego powiązania obowiązujących przepisów ze stanem faktycznym sprawy, co pozwala na stwierdzenie, że realizują zasadę ochrony dobra dziecka poprzez interpretację regulacji na rzecz małoletnich. Z drugiej strony widoczne są różnice w sposobie prowadzenia spraw o wykonywanie kontaktów. Przykładowo, niektóre sądy wymagają odpisu wykonanego orzeczenia albo wykonanej ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem (zob. art. 598¹⁹ KPC), niektóre rozstrzygają na podstawie kopii tych odpisów, a jeszcze inne – dokumentów z akt innej sprawy. Niekonsekwencje pojawiają się też w odniesieniu do stosowania art. 598²⁰ KPC. Niektóre sądy umarzają postępowanie, jeżeli w ciągu 6 miesięcy od uprawomocnienia ostatniego postanowienia nie wpłynął kolejny wniosek w sprawach wykonywania kontaktów z dzieckiem. Niektóre nie wydają tego postanowienia. Zdarzają się też przypadki, w których sąd postępowanie umarza dwukrotnie, najpierw z uwagi na cofnięcie wniosku, a następnie na podstawie art. 598²⁰ KPC. W efekcie można stwierdzić, że wyniki badań ujawniły nie tylko niedostatki praktyki sądowej, która nie realizuje założeń legislacyjnych, ale i pewne braki w konstrukcji przepisów, w pewnym stopniu przyczyniające się do nieprawidłowych rozstrzygnięć.

¹⁰⁸ E. Holewińska-Łapińska, *Postępowania...*, s. 86.

¹⁰⁹ W jednej ze spraw, na tle tego wyroku, matka, z którą przebywało dziecko i która nie realizowała kontaktów, domagała się od ojca, aby ten przekonał dziecko do kontaktów. Uwaga ta wydaje się warta odnotowania, gdyż zasadniczo to na rodzicu, z którym dziecko przebywa, ciąży obowiązek zachęcania małoletniego do realizacji kontaktów. Przyjmuje się bowiem, że rodzic, z którym dziecko mieszka, ma większe możliwości oddziaływania na niego.

VI. Bibliografia

- Andrzejewski M., *Ingerencje we władzę rodzicielską*, [w:] *Władza rodzicielska. Interdyscyplinarna analiza instytucji*, red. J. Słyk, M. Wilczek-Karczewska, Warszawa 2023.
- Białecki M., *Sprawy dotyczące wykonywania kontaktów z dzieckiem*, [w:] *Księga jubileuszowa z okazji X-lecia Samorządu Komorniczego w Apelacji Szczecińskiej. Iustitia est constans et perpetua voluntans ius suum cuique tribuendi*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, Sopot 2016.
- Bodio J., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1-729*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017.
- Bodio J., *Korelacja prawa i obowiązku do kontaktów z dzieckiem. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego – Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 13 kwietnia 2022 r., III CZP 76/22*, OSP 2023, nr 11.
- Bosek L., *W sprawie kwalifikacji więzi rodzinnej jako dobra osobistego (uwagi krytyczne na tle aktualnego orzecznictwa Sądu Najwyższego)*, Forum Prawnicze 2015, nr 3.
- Cabaj O., Łachacz O., „Dziecko przysposobione”: prawna ochrona więzi rodzinnej rodzica z dzieckiem na przykładzie wybranych orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, *Studia Prawnoustrojowe* 2018, nr 42.
- Długoszewska I., *Przesłanki oraz skutki ograniczenia i pozbawienia władzy rodzicielskiej*, Warszawa 2012.
- Dobrzański B., [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. B. Dobrzański, J. Ignatowicz, Warszawa 1975.
- Domański M., *Powierzenie wykonywania władzy rodzicielskiej jednemu z rodziców w wyroku rozwodowym*, PwD 2015, nr 21.
- Dunajska M.B., *Rozważania o wykonywaniu postanowienia o ustaleniu kontaktów z dzieckiem w świetle uchwały Sądu Najwyższego z dnia 28 sierpnia 2008 r. (III CZP 75/08)*, RiP 2011, nr 19.
- Flaga-Gieruszyńska K., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, Legalis/el., Warszawa 2024.

- Gajda J., [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021.
- Grzegorzcyk P., *Egzekucja świadczeń polegających na wykonaniu lub zaniechaniu czynności w państwach europejskich*, [w:] *Proces cywilny. Nauka – kodyfikacja – praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, red. P. Grzegorzcyk, K. Knoppek, M. Walasik, Warszawa 2012.
- Gudowski J., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016.
- Gudowski J., *Postępowanie w sprawach o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką*, PS 2002, nr 1.
- Haak H., *Władza rodzicielska. Komentarz*, Toruń 1995.
- Holewińska-Łapińska E., *Postępowania w sprawach o wykonywanie kontaktów z dzieckiem umoznaczone na podstawie art. 598²⁰ KPC*, Warszawa 2016.
- Holewińska-Łapińska E., *Realizacja prawa do kontaktów z dziećmi (w świetle badania akt spraw postępowań wykonawczych)*, PwD 2011, nr 10.
- Holewińska-Łapińska E., *Sędziowska ocena efektywności stosowania przepisów o wykonywaniu kontaktów z dzieckiem (art. 598¹⁵–598²⁰ KPC) i ich adekwatności do potrzeb praktyki w świetle wyników badania ankietowego*, PwD 2016, nr 25.
- Holewińska-Łapińska E., Domański M., Słyk J., *Orzecznictwo w sprawach o wykonywanie kontaktów z dziećmi*, PwD 2016, nr 25.
- Ignaczewski J., *Komentarz do spraw o kontakty z dzieckiem*, Warszawa 2011.
- Ignaczewski J., [w:] *Sądowe Komentarze Tematyczne. Władza rodzicielska i kontakty z dzieckiem*, red. J. Ignaczewski, Warszawa 2015.
- Ignaczewski J., [w:] *Sądowe Komentarze Tematyczne. Władza rodzicielska i kontakty z dzieckiem*, red. J. Ignaczewski, Warszawa 2019.
- Ignatowicz J., [w:] *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, cz. 1, red. J. Piątowski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985.
- Jagięła J., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Komentarz. Art. 425–729*, red. A. Marciniak, Warszawa 2020.
- Jastrzemska S., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 459–1217*, red. T. Szanciło, Warszawa 2023.
- Justyński T., *Prawo do kontaktów z dzieckiem w prawie polskim i obcym*, Warszawa 2011.
- Justyński T., *Prawo rodzica do osobistych kontaktów z dzieckiem (w judykaturze niemieckiej)*, RiP 2006, nr 1.
- Kalisz A., *Więzi rodzinne jako dobra osobiste. Linia orzecnicza i krytyka doktryny*, [w:] *Meandry prawa – teoria i praktyka. Księga jubileuszowa prof. zw. dra hab. Mieczysława Goettela*, red. E.W. Pływaczewski, J. Bryk, Szczecino 2017.
- Kallaus A., *Glosa do uchwały SN z 28 sierpnia 2008 r. (III CZP 75/08)*, RiP 2009, nr 12.

- Kamieński G., *Egzekucja kontaktów z dzieckiem w świetle uchwały SN III CZP 28/22 i wyroku TK SK 3/20*, Nowa Currenda 2022, nr 7.
- Kamieński G., *Przesłanki zagrożenia osobie uprawnionej do kontaktów z dzieckiem nakazaniem zapłaty określonej sumy pieniężnej na podstawie art. 598(15) § 2 KPC. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 13 kwietnia 2022 r., III CZP 76/22*, OSP 2023, nr 7–8.
- Krakowiak M., *Nakazanie zapłaty sumy pieniężnej w nowym postępowaniu o wykonywanie kontaktów z dzieckiem*, Transformacje Prawa Prywatnego 2013, nr 3.
- Krakowiak M., *Przymusowe wykonanie orzeczeń o kontaktach z dzieckiem na przykładzie prawa hiszpańskiego, włoskiego i niemieckiego*, Studia Prawno-Ekonomiczne 2013, nr 88.
- Krakowiak M., *Suma przymusowa według francuskiego modelu astreinte w polskim postępowaniu cywilnym*, [w:] *Ius est a appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, red. T. Ereciński, J. Gudowski, M. Pazdan, M. Tomalak, Warszawa 2017.
- Krupa-Lipińska K., *Naruszenie dobra osobistego w postaci więzi rodzinnej poprzez utrudnianie kontaktów z dzieckiem*, [w:] *Dobro dziecka w ujęciu interdyscyplinarnym*, red. E. Kabza, K. Krupa-Lipińska, Toruń 2016.
- Kunicki I., *Opinia na temat komisyjnego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (druk nr 1856) oraz rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (druk nr 3063)*.
- Lipińska J.M., *Postępowanie w sprawach dotyczących wykonywania kontaktów z dzieckiem*, Warszawa 2024.
- Lipińska J.M., *Postępowanie w sprawach dotyczących wykonywania kontaktów z dzieckiem (rozprawa doktorska)*, Łódź 2023, https://www.bip.uni.lodz.pl/fileadmin/user_upload/DOKTORAT_-_mgr_JOANNA_LIPI%C5%83SKA.pdf, dostęp: 6.12.2024 r.
- Łapiński A., *Ograniczenia władzy rodzicielskiej w polskim prawie rodzinnym*, Warszawa 1975.
- Łazarska A., *Efektywne wykonywanie orzeczenia dotyczącego prawa do kontaktów z dzieckiem w świetle standardów strasburskich*, Przegląd Prawa Egzekucyjnego 2020, nr 11.
- Łukasiewicz R., *Suma pieniężna na rzecz osoby uprawnionej do kontaktów a zachowanie małoletniego – komentarz do wyroku TK z 22.06.2022 r., SK 3/20*, MoP 2022, nr 22.
- Manowska M., [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. J. Wierciński, Warszawa 2014.
- Marcewicz O., *Postępowanie w sprawach dotyczących wykonywania kontaktów z dzieckiem – zagadnienia wybrane*, [w:] *Aequitas sequitur legem. Księga jubileuszowa z okazji 75. urodzin Profesora Andrzeja Zielińskiego*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, G. Jędrejek, Warszawa 2014.
- Mazurkiewicz J., *Zanim pomysły nasze sczezną wraz z nami. Wrocławskie projekty ochrony prawnej dzieci i kobiet*, Wrocław 2016.
- Mostowik P., Wybrańczyk D., [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, t. 5, red. K. Osajda, Legalis/el., Warszawa 2024.

- Partyk A., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 506–1217. Tom II*, red. O.M. Piaskowska, Warszawa 2022.
- Partyk A., *Postępowanie o egzekucję kontaktów – uwagi de lege ferenda*, RiP 2015, nr 34–35.
- Pietrzkowski H., *Egzekucja prowadzona na podstawie art. 1050–10511 KPC po nowelizacji dokonanej ustawą z 16 września 2011 r.*, PPC 2012, nr 1.
- Piotrowska N., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Legalis/el., Warszawa 2024.
- Pruś P., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom II. Art. 478–1217*, red. M. Manowska, LEX/el., Warszawa 2022.
- Roslan M., *Obowiązki sądu opiekuńczego w sprawach dotyczących wykonywania kontaktów z dzieckiem zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z 22.06.2022 r., SK 3/20 – problemy praktyczne*, PS 2023, nr 11–12.
- Sobolewski P., *Opinia prawna w sprawie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks Postępowania Cywilnego (druk sejmowy nr 3063)*.
- Sokołowski T., [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2013.
- Stojanowska W., [w:] *Nowelizacja prawa rodzinnego na podstawie ustaw z 6 listopada 2008 r. i 10 czerwca 2010 r. Analiza. Wykładnia. Komentarz*, red. W. Stojanowska, Warszawa 2011.
- Strus Z., [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2013.
- Strus Z., Strus-Wołos M., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Art. 506–729*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021.
- Strus-Wołos M., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 2022 r., III CZP 28/22 Gdy dziecko pozywa rodzica o ochronę dóbr osobistych w postaci więzi rodzinnych*, Głos Prawa. Przegląd Prawniczy Allerhanda 2022, nr 1(9).
- Strzebinczyk J., [w:] *System prawa prywatnego. Prawo rodzinne i opiekuńcze*, t. 12, red. T. Smyczyński, Warszawa 2011.
- Studzińska J., *Charakter prawny postanowienia o wykonywaniu kontaktów z dzieckiem*, [w:] *Aequitas sequitur legem. Księga jubileuszowa z okazji 75. urodzin Profesora Andrzeja Zielińskiego*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, G. Jędrejek, Warszawa 2014.
- Szenkowski D., *Zagubiony wymiar „dobra dziecka” w sądach rodzinnych. Prawne i pozaprawne przyczyny niskiej jakości prawa rodzinnego*, [w:] *Współczesne ojcostwo. Konteksty kulturowe, pedagogiczne i prawne*, red. E. Ogrodzka-Mazur, G. Błahut, T.B. Chmiel, Toruń 2016.
- Szklanna A., *Naruszenia prawa do poszanowania życia rodzinnego zagwarantowanego w EKPCz*, EPS 2010, nr 1.
- Świeboda Z., *Wykonanie orzeczeń o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką*, Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego 1976, nr 4.

- Trybulska-Skoczelas E., [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. J. Wierciński, Warszawa 2014.
- Waligórski M., *Glosa do uchwały całej Izby Cywilnej SN z dnia 25 listopada 1947 r., Nr C. Prez. 6/47*, PiP 1949, nr 9–10.
- Wąworek R., *Utrudnianie kontaktów z dzieckiem – rozwiązania prawne i praktyka w Polsce i w Europie oraz postulaty de lege ferenda*, LEX/el., Warszawa 2016.
- Wierciński J., *Problematyka ustalania kontaktów z dzieckiem w postępowaniu sądowym*, [w:] *Materiały z debaty zorganizowanej przez Stowarzyszenie Sędziów Polskich „Iustitia” we współpracy ze Stowarzyszeniem Sędziów Rodzinnych w Polsce na temat praktyki orzekania przez sądy o kontaktach rodziców z dzieckiem i realizacji tych rozstrzygnięć*, red. H. Kaflak-Januszko, Warszawa 2014.
- Winiarz J., *Prawo rodzinne*, Warszawa 1974.
- Woś P., *Przeciwdziałanie alienacji rodzicielskiej w postępowaniu cywilnym – sprawy dotyczące wykonywania kontaktów z dzieckiem*, SPKUL 2022, nr 1.
- Wybrańczyk D., *Ocena projektu ustawy wzmacniającej ochronę praw i dobra dziecka w sytuacji rozpadu rodziny*, Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu 2023, nr 4.
- Wybrańczyk D., *Sytuacja prawna małoletniego dziecka rozwodzących się rodziców*, Warszawa 2022.
- Zajączkowska-Burtowy J., [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. M. Fras, M. Habdas, Warszawa 2021.
- Zajączkowska-Burtowy J., Burtowy M., *O kryminalizacji tzw. alienacji rodzicielskiej*, Prokuratura i Prawo 2020, nr 4.
- Zegadło R., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 28 sierpnia 2008 r. (III CZP 75/08)*, RiP 2009, nr 11.
- Zegadło R., *Wykonywanie orzeczeń o kontaktach*, RiP 2012, nr 23.
- Zegadło R., Pudłowska K., [w:] *Sądowe Komentarze Tematyczne. Władza rodzicielska i kontakty z dzieckiem*, red. J. Ignaczewski, Warszawa 2019.
- Żochowski K., *Wola dziecka ponad ustawą? Glosa krytyczna do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 22 czerwca 2022 r., sygn. akt SK 3/20*, Miscellanea Historico-Iuridica 2023, nr 2.